

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра податків та фіскальної політики

КУЗЬМА Любов Петрівна

**Податково-боргові стратегії ефективної
фіскальної політики / Tax and Debt Strategies of
Effective Fiscal Policy**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Фіскальне адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ФФАм-21
Л. П. Кузьма

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, В. І. Дмитрів

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **А. І. Луцик**

ТЕРНОПІЛЬ - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. Теоретичні основи фіскальної політики	7
1.1. Фіскальна політика в системі державного регулювання економікою	7
1.2. Форми проведення фіскальної політики	13
Висновки до 1 розділу	21
Розділ 2. Аналіз ефективності функціонування фіскальної політики в Україні	22
2.1. Застосування інструментарію фіскальної політики	22
2.2. Взаємозв'язок фіскальної політики з державним боргом та дефіцитом бюджету	31
Висновки до 2 розділу	38
Розділ 3. Напрямки розвитку фіскальної політики у сучасних умовах	
Висновки до 3 розділу	46
Висновки і пропозиції	48
Перелік використаних джерел	50

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

НТР – Науково-технічна революція

США – Сполучені штати Америки

ВНП – Валовий національний продукт

ВВП – Валовий внутрішній продукт

ДПСУ – Державна податкова служба України

ЄС – Європейський союз

ООН – Організація об'єднаних націй

НТП – науково-технічний прогрес

НБУ – Національний банк України

МВФ – Міжнародний валютний фонд

ПДВ – податок на додану вартість

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Як і очікувалося, широкомасштабне фіскальне стимулювання під час пандемії та економічної кризи погіршило показники боргу України. При цьому особливо важливим є комплексний аналіз та оцінка боргових ризиків та наявність антикризових гарантій у національній державній фінансовій системі.

Одним із важливих видів фінансового ризику є податковий ризик, оскільки вся фінансова діяльність суб'єктів господарювання пов'язана з оподаткуванням. Збільшення попиту на достовірні оцінки та подальшу оптимізацію податкових ризиків на мікрорівні зумовлено великою часткою податків у загальній собівартості та відтоку грошових коштів, високим податковим тягарем українських компаній.

Свою роль у стримуванні епідемії та запобіганні глибокого економічного спаду відіграв фіскальний пакет економіки України та реагування населення на кризу, його склад у цілому відображає позитивні результати, досягнуті у світі. Проте аналіз цінності українських фіскальних програм та конкретних антикризових інструментів показує, що є певні проблеми та відхилення.

Важливим внеском у розвиток теоретико-організаційних основ економічної та фінансової ризикології стали наукові праці таких зарубіжних і вітчизняних учених, як І. Балабанов, І. Бланк, В. Боровкова, О. Василика, В. Вітлінський, Б. Данилишин, А. Камінський, О. Кандінська, М. Клапків, П. Куцик, Ю. Іванов, А. Матвійчук, К. Редхед, М. Рогов, А. Крисоватий, Л. Тепман, С. Філін, М. Мельник, С. Хьюс, О. Шапкін, А. Шевельов, С. Юрієм, О. Ястремський та ін.

Незважаючи на те, що науковці провели велику теоретичну роботу в рамках встановлених наукових досліджень, деякі науково-теоретичні та прикладні проблеми фіскальної політики на макрорівні досі ще не вирішені.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес реалізації фіскальної політики держави та її вплив на податково-боргові процеси в суспільстві.

Предметом кваліфікаційної роботи є теоретико-методичні та практичні засади застосування інструментів, форм та видів фіскальної політики, а саме їх вплив на адміністрування податків та формування дефіциту бюджету.

Метою кваліфікаційної роботи є оцінка ролі фіскальної політики в державі, вивчення теоретичних основ сутності фіскальної політики, визначення впливу інструментарію фіскальної політики на податково-боргові стратегії в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- дослідити фіскальну політику в системі державного регулювання;
- розглянути форми проведення фіскальної політики;
- ознайомитися із напрямками проведення фіскальної політики;
- проаналізувати ефективність застосування інструментарію фіскальної політики;
- розглянути напрямки розвитку фіскальної політики у сучасних умовах.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою кваліфікаційної роботи слугують фундаментальні наукові роботи в галузі класичної та неокласичної теорії фіскальної політики, теорії державного регулювання й податкового планування, сучасні дослідження економічного та податкового ризику, формування бюджетного дефіциту, законодавчі й нормативно-правові акти, що регламентують податкову діяльність суб'єктів господарської діяльності. Для досягнення поставленої мети й вирішення окреслених завдань використано такі загальнонаукові методи: аналіз і синтез, поєднання історичного та логічного інструментарію для з'ясування сутності й джерел виникнення фіскальних ризиків суб'єктів господарювання; методи статистичного аналізу (порівняння, групування, розрахунку середніх величин, показників варіації, моделювання, прогнозування тощо) для їх аналізу та оцінки; суб'єктно-об'єктний і структурно-функціональний методи для дослідження наукової проблеми оптимізації дефіциту бюджету.

Інформаційну основу дослідження становлять офіційні дані Державної податкової служби України; Державної митної служби України, Державної служби статистики України; фінансова звітність і внутрішня звітність міністерств; матеріали науково-практичних конференцій; результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, опубліковані в періодичних виданнях, розміщені в інформаційній мережі Інтернет і на сайтах науково-дослідних центрів, які саме досліджують проблематику досліджуваної теми.

Наукова новизна одержаних результатів. Полягає в поглибленні науково-теоретичних положень, систематизації та розвитку науково-методичних засад, а також розробленні рекомендацій прикладного спрямування щодо оцінювання й підвищення ефективності фіскальної політики та зменшення дефіциту бюджету в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та рекомендації, зроблені в ході кваліфікаційної роботи, мають практичне значення і можуть бути використані в процесі подальшого реформування системи оподаткування в Україні.

Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи становить 56 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Фіскальна політика в системі державного регулювання економікою

Фіскальна політика – це вплив уряду на економіку шляхом оподаткування, формування кількості та структури державних витрат для забезпечення повної зайнятості, запобігання та обмеження інфляції та негативних наслідків циклічних коливань. Це важлива частина фінансової політики, а також важлива частина економічної політики. Слово «фіскальна» походить від латинського (*fiscua*), що означає «скарбниця».

Фіскальна політика є національною політикою, а її інструментами є оподаткування та державні витрати. За їх допомогою був складений державний бюджет, який є платіжним балансом країни, який затверджується щороку.

Фіскальна політика полягає у використанні системи оподаткування та видатків країни для внесення необхідних змін у макроекономічну ситуацію в країні.

Фіскальна політика — це система заходів оподаткування та державних витрат, що вживаються урядом для збалансування економічного циклу та досягнення повної зайнятості, стабільності цін та економічного зростання. Загалом, пояснення дещо відрізняються, але в цілому вони схожі.

Як один із складових частин національної фіскальної політики, необхідно з'ясувати сутність фіскальної політики. Зміст національної фіскальної політики - розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів. Ці операції засновані на наступних варіантах:

- суб'єктів (фізичних чи юридичних осіб), а саме власників чи розподільовачів фінансових ресурсів;
- використанні саме пріоритетних напрямів споживання фінансових ресурсів;

- джерел і методів які допомагають формувати фінансі ресурси;
- концентрації ступеня централізації фінансових ресурсів у руках держави.

Ефективний спосіб взаємодії державних і приватних фінансів визначається як спосіб, що сприяє оптимальному зростанню фіскального національного доходу. Останнє відноситься до макроекономічного стану бюджету всіх учасників національної економіки, що забезпечує найкращий процес зберігання, накопичення та споживання.

Основними в Україні та світі складовими фінансової політики є:

- фіскальна політика (або ще податково-бюджетна);
- кредитно-грошова (або монетарна);
- інвестиційна (із переходом в інноваційну);
- страхова (що дозволяє мінімізувати ризики);
- амортизаційна (зменшить витрати);
- валютна (важливо, щоб курс національної валюти був стабільний по відношенню до міжнародних валют світу).

Тому фіскальна політика є невід'ємною частиною національної фінансової політики держави. Щодо визначення фіскальної політики в економічній літературі досі немає чіткої точки зору. Зазвичай вона поєднується з бюджетом і оподаткуванням. Для такої точки зору є підстави, оскільки зміст і ефект будь-якої політики визначаються її цілями. Пояснення назви полягає в тому, що вплив такої країни на економіку реалізується шляхом формування доходів і видатків національного бюджету у формі державних закупівель, державних витрат, трансфертів та сплати відсотків за боргом.

У вузькому розумінні поняття фіскальної політики — це політика формування, виконання та коригування державного бюджету.

Загалом, концепція фіскальної політики — заходи уряду спрямована на забезпечення повної зайнятості та виробництва неінфляційного ВВП шляхом

зміни способу формування державних видатків, податків та всього державного бюджету.

Основними цілями реалізації фіскальної політики в Україні з позицій існуючих криз та пандемій, економічних проблем, а також здійснюваних нині перетворень є:

- поступове подолання спаду виробництва, а саме стабілізація економіки;
- акцент та стимулювання розвитку різних пріоритетних сфер діяльності та великих структурних перетворень;
- важливим є стримування інфляційних процесів;
- моніторинг та забезпечення достатніх податкових надходжень до бюджету для фінансування основних невідкладних соціальних програм;
- створення та забезпечення найсприятливіших умов щодо стимулювання ділової інвестиційної та інноваційної активності, розвитку суспільства та підприємництва;
- досягнення потужного та різкого прогресу та зрушення економічних пропорцій на користь тих національних виробників, які працюють саме безпосередньо на задоволення потреб населення;
- різке зменшення природного і не тільки безробіття і підвищення рівня повної зайнятості населення, щоб мінімізувати відплив кадрів ззакордон;
- стійке зростання та розширення національного доходу та фіскальних платежів;
- подолання саме негативних явищ в економіці, а саме світових криз та коронакриз які спричиненні циклічними коливаннями та ін.

Загалом цілі фіскального нагляду досить суперечливі. Бюджетні обмеження завжди певною мірою стримують економічну активність і призводять до падіння виробництва. Будь-які заходи щодо розширення бюджету, спрямовані на запобігання спаду виробництва та стимулювання

зростання, по суті, означають розширення попиту, особливо інвестиційного, а потім і споживання. Все це неминує веде до зростання цін. Тому роль фіскальної політики специфічна і багатогранна, що залежить від конкретної економічної реальності, етапу розвитку та моделі економічної системи країни.

Розглядаючи роль фіскальної політики як інструменту державного регулювання та контролю за економікою, слід зазначити, що фіскальна політика може бути як стимулюючою (stimulating), так і стримуючою (restraining) залежно від напрямку руху та розвитку країни, яка прагне впливати на предмети та досягати поставлених цілей. Наприклад, коли економіка знаходиться в рецесії або депресії, якщо фіскальні інструменти (зниження податків і збільшення витрат) збільшують державні інвестиційні можливості для економічних суб'єктів, що призводить до дефіциту бюджету або зростання, фіскальна політика може виступати стимулом. В умовах економічного зростання фіскальна політика контролю інфляції стала стриманою. Це дуже актуально є в сучасних умовах розвитку економічних процесів в Україні.

Метою фіскальної політики є зменшення коливань виробництва, рівня зайнятості та цін, а також спрямування економіки до сталого зростання виробництва, щоб мінімізувати безробіття. Роль фіскальної політики можна проілюструвати її впливом на період ділового циклу. Цей цикл включає зростання, за яким слідує спад ділової активності (рис. 1.1).

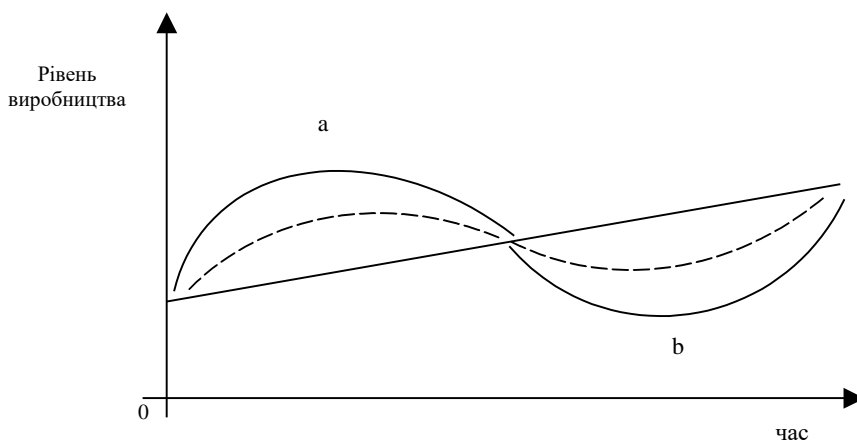

Рис. 1.1. Вплив фіскальної політики на періоди економічних циклів [10].

Проблеми виникають, коли економічна ситуація країни поєднує економічний спад з інфляцією. У цьому випадку необхідно використовувати як стимулюючі, так і стримуючі державні інструменти, а саме фіскальні інструменти. Іншими словами, маніпулювання національним бюджетом має полягати в ініціації економічного прориву, тобто розвитку, не впливаючи на різке зростання цін. Регулювання та зміна державних доходів та видатків це не постійна зміна економічних процесів, а свідоме коригування інструментів фіскальної політики для досягнення економічного суспільного добробуту. Суб'єкти, на які спрямовані фіскальні дії, повинні мати довіру до головної фіскальної дії країни — податкової системи. Особливо, коли випробовуваним не вистачає минулих періодів для накопичення самоорганізації своїх дій.

Фіскальні інтереси держави не обмежуються саме лише стягненням коштів на користь казни, тому що реалізація функцій держави на цьому не може закінчуватись (рис. 1.2). Щорічний процес формування фінансових фондів рівномірно забезпечує державу ресурсами, які є необхідними для функціонування країни. Саме через видатки країна безпосередньо через витрати держава може презентувати себе суспільству.

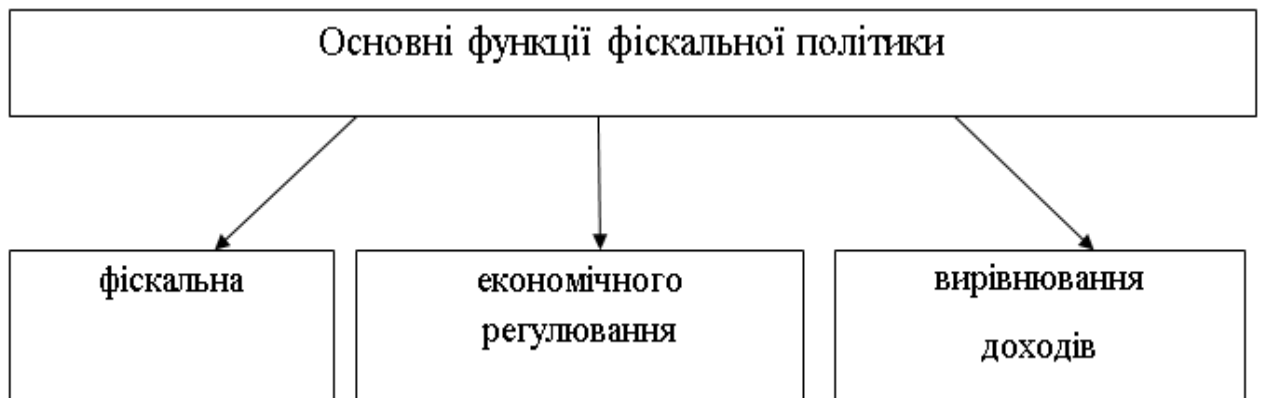

Рис. 1.2. Функції фіскальної політики [12].

Таким чином, варто зазначити, що фіскальна функція забезпечує:

- досягнення максимально можливого рівня балансу саме між доходами та видатками бюджету держави;
- дозволяє забезпечити рівномірний розподіл всіх сум податкових надходжень між різними сферами бюджетної системи;

- забезпечує стабілізацію та нормалізацію регіонального та національного рівня соціального забезпечення громадян та забезпечення соціальних гарантій групам ризику в країні;
- досягнення максимально високого рівня соціальної та економічної інфраструктури в державі та регіонах;
- забезпечення потреб розвитку науки, якості освіти, доступності охорони здоров'я, а також фінансування на належному рівні оборони країни від зовнішнього агресора.

Функція економічного регулювання розкривається та полягає в тому що саме податки і видатки бюджету країни використовуються як інструменти управління економікою та досягнення поставлених певних цілей економічної політики (а саме інтенсивного економічного зростання, структурної модернізації та перебудови економіки тощо).

Функція вирівнювання доходів полягає у тому що саме фіскальне регулювання виступає головним інструментом перерозподілу ВВП країни з допомогою як прогресивної шкали оподаткування (актуально для запровадження в Україні), а також системи трансфертних виплат незахищеним верствам населення, а саме: бідним, безробітним, сиротам тощо.

У контексті з'ясування загальних засад фіскальної політики слід розглянути також її організаційне, законодавче та інформаційне забезпечення.

Необхідно зазначити, що держава здійснює та реалізує фіскальну політику за допомогою визначених органів державного управління. Залежно від історичних традицій, державного устрою країни її політичної системи органами саме публічної влади є, наприклад: Парламент у Великобританії, Національні збори у Франції, Конгрес у США, Бундестаг у Німеччині Верховна Рада в Україні.

В нашій державі Україні здійснюється реалізація фіскальної політики через: по-перше Міністерство фінансів України (а саме через центральний апарат та місцеві фінансові органи), що у своїй діяльності керуються Конституцією і Законами України, Указами і розпорядженнями Президента

України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів, а також Положенням про Міністерство фінансів. Крім того, для ефективного забезпечення дотримання та виконання Державного бюджету існує ряд органів, а саме Рахункова палата України, Державне казначейство, система органів Державної податкової служби України, митні органи України, Бюро економічної безпеки України. Відповідно та згідно діючого чинного податкового законодавства кожна з перелічених систем органів саме оперативного управління фінансами має певні завдання в частині реалізації ефективної фіскальної політики.

1.2. Форми проведення фіскальної політики

Варто зазначити, що фіскальна політика як спосіб фінансового регулювання економіки здійснюється через та за допомогою ефективних різних важелів – оподаткування, державних витрати, трансферти та боргові зобов'язання. Таким чином, в Україні та світі проводяться два види фіскальної політики: дискреційна і автоматична (вбудованих стабілізаторів).

Під дискреційною фіскальною політикою (*discretionary fiscal policy*) ми розуміємо систему цілеспрямованих заходів саме з боку держави стосовно підтримання належного рівня адміністрування державних податків, фінансування видатків як поточних так і видатків розвитку та з метою впливу на збільшення реального обсягу виробництва, забезпечення повної зайнятості та зниження рівня безробіття у країні, контролю рівня інфляції в межах норми та стимулювання динамічного економічного зростання (рис. 1.3).

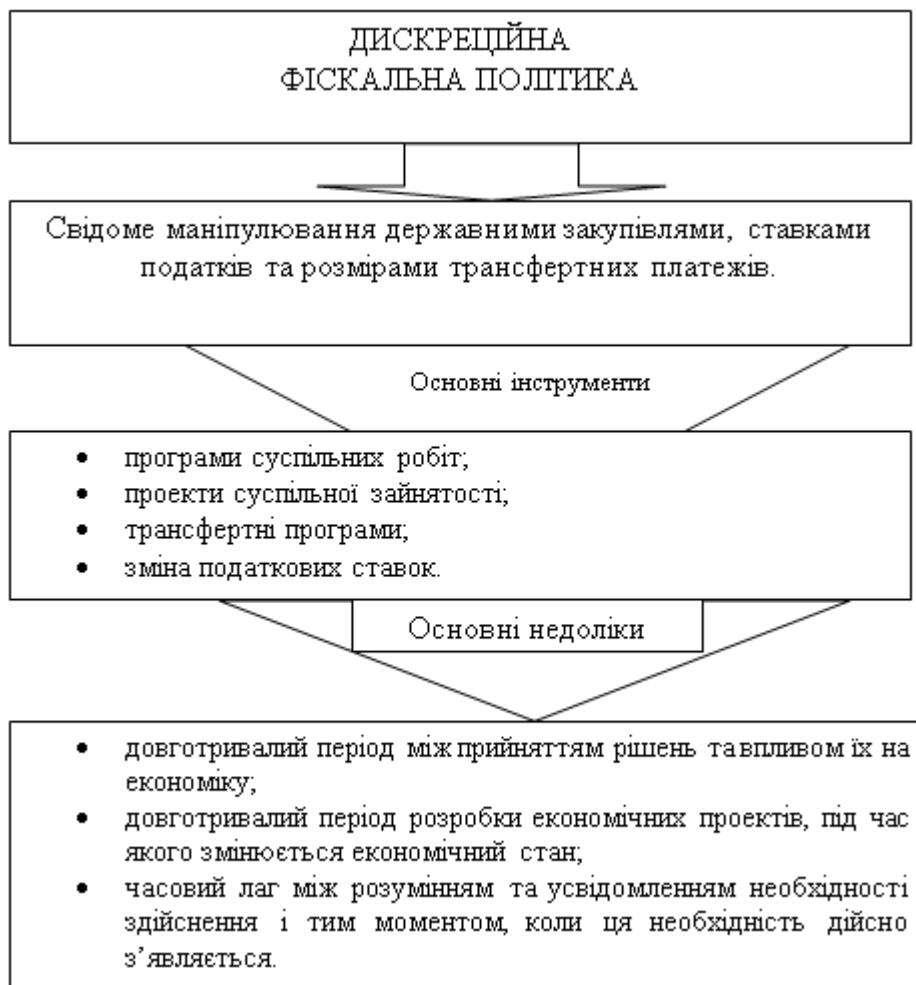

Рис. 1.3. Дискреційна фінансова політика та її недоліки [21].

У дискреційній політиці держава свідомо коригує оподаткування та бюджетні видатки для покращення економічної ситуації в країні. Такі нормативні акти різні на різних стадіях економічного циклу. У міру зростання виробництва разом із інфляцією держава обмежувала комерційну діяльність. Під час економічної рецесії через зменшення доходів фізичних та юридичних осіб відповідно зменшуються податкові надходження, збільшуються видатки державного бюджету (наприклад, допомога по безробіттю, подання пандемії, субсидії).

Вибір самих інструментів фінансової політики може вказувати на важливі стратегічні цілі вітчизняної національної економіки. Залежно від стану економічної ситуації, що склалась у країні, реалізується саме стимулююча або інша стримуюча фінансова політика. Щодо стимулюючої фінансової політики (expansionary fiscal policy) то вона спрямована на

підтримання та розвиток високих темпів вітчизняного економічного зростання та досягнення максимально високого рівня зайнятості. Також вона може проводитися з метою подолання різкої рецесії (рис. 1.4). Вона включає в себе:

- збільшення фінансування державних видатків;
- зменшення ставок податків, їх кількості;
- одночасне застосування саме збільшення державних видатків і зниження податків;
- саму зміну структури фінансування державного бюджету у бік виробничого (реального) сектору економіки;
- збільшення обсягів державних закупівель у різних сферах.

Інший варіант, це стримувальна фіскальна політика (contractionary fiscal policy) проводиться з метою саме подолання інфляції попиту (стримування інфляції та запобігання «перегріву» економіки). Вона включає в себе такі дії та інструментарій:

- зменшення фінансування державних видатків;
- збільшення ставок податків, введення нових податків;
- одночасне застосування щодо зниження розміру державних видатків і збільшення розміру податків;
- зміну структури та фінансування державного бюджету на користь розвитку соціального сектору економіки;
- різке зменшення обсягів державних закупівель.

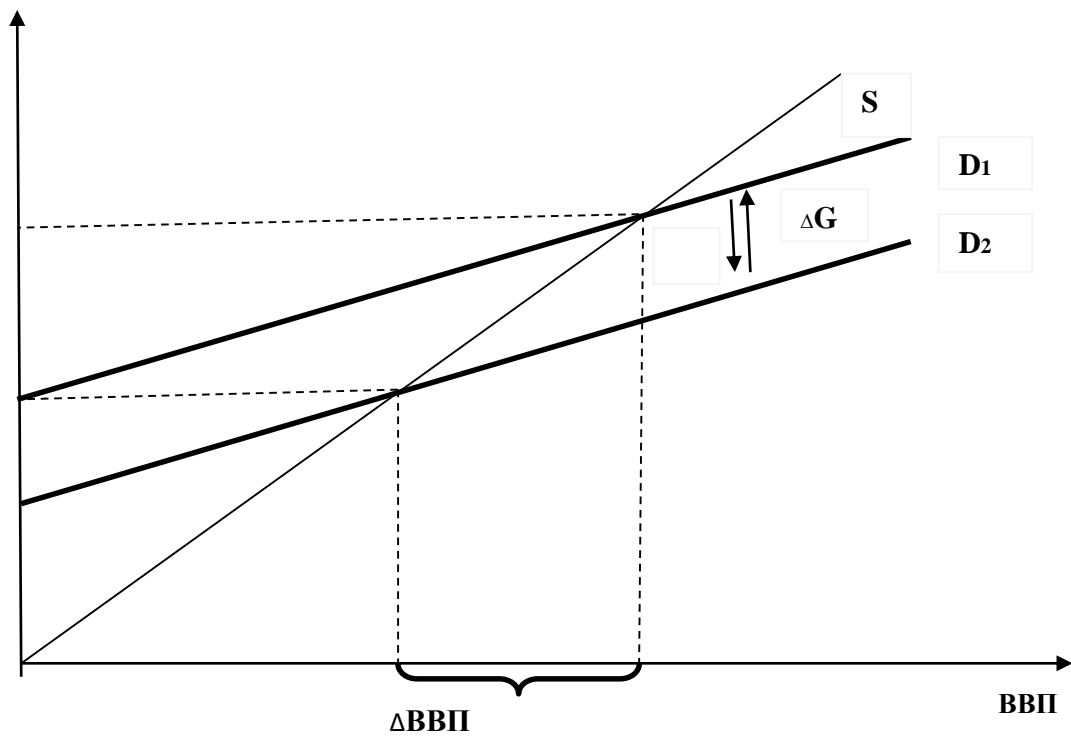

Рис. 1.4. Вплив стимулюючої і стримуючої фіскальної політики на обсяг ВВП [22].

Таким чином, дискреційна фіскальна політика може бути реалізована шляхом цілеспрямованих змін у оподаткуванні та державних видатках, а також шляхом перерозподілу податкових ставок, пільг і субсидій від заможніших частин суспільства до менш заможних. Очевидно, що менш заможні громадяни мають більшу схильність менше споживати та заощаджувати, тому зміни в оподаткуванні, які приносять користь бідним, стимулюють попит і зростання виробництва.

Фіскальна політика на основі вбудованих стабілізаторів використовує механізм, який дозволяє усунути несприятливі фактори на всіх етапах економічного циклу без участі держави. Тому на етапі відновлення економіки, коли доходи підприємств і працівників зростають за рахунок прогресивного підвищення податку, сума податку зростає швидше. При цьому рівень безробіття знижується, покращуються умови малозабезпечених сімей, зменшуються допомога по безробіттю та інші соціальні виплати. Як наслідок, загальний обсяг сукупного попиту впав, а надмірно швидке економічне зростання було придушено. Під час кризи оподаткування автоматично

зменшується, а соціальний добробут зростає. Тому купівельна спроможність населення зростає, що допомагає подолати кризу.

Під автоматичною фіскальною політикою, розуміють автоматичну зміну величини державних витрат, податків і сальдо державного бюджету в результаті циклічних коливань сукупного доходу (рис. 1.5). Таким чином, недискреційна фіскальна політика дозволяє та припускає автоматичне збільшення чистих саме податкових надходжень до державного бюджету в періоди різкого зростання ВВП, яке надає допоміжну стабілізуючу дію на економіку країни. Саме ці глибокі зміни відбуваються під дією великого спектру вбудованих стабілізаторів.

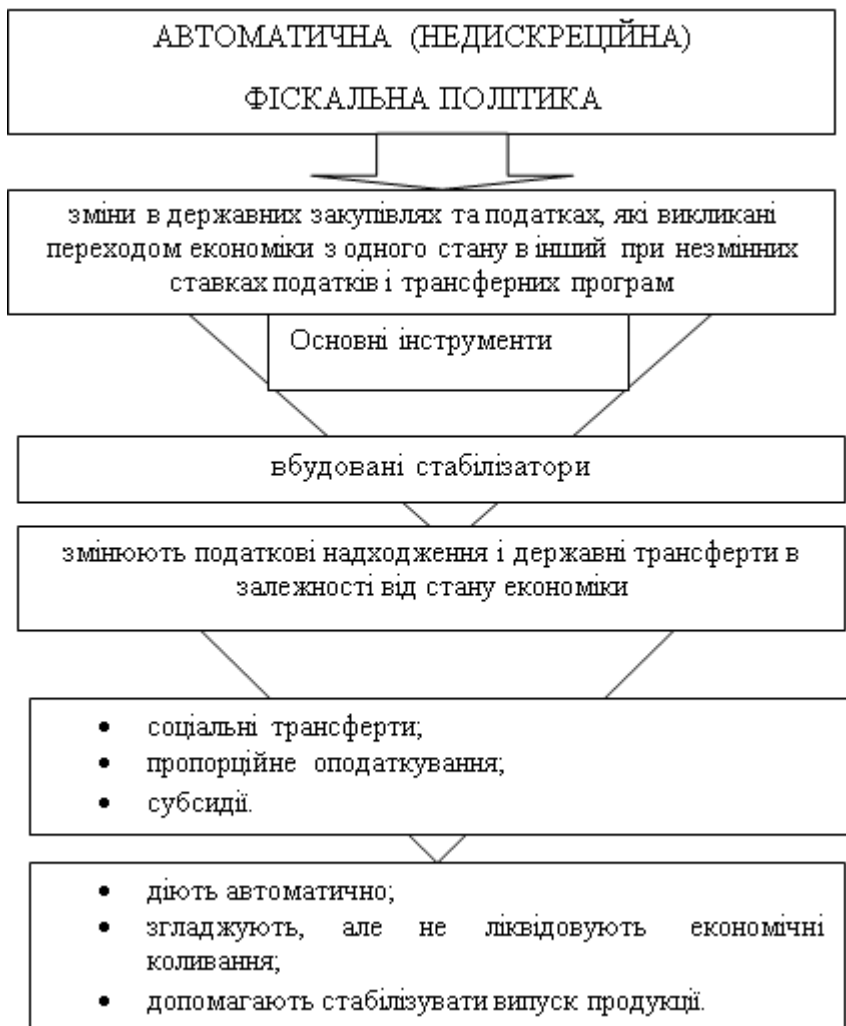

Рис. 1.5. Автоматична (недискреційна) фіскальна політика та її інструменти [25].

Вбудований стабілізатор — це економічний механізм, який може зменшити циклічні коливання рівня зайнятості та виробництва, не вдаючись

до частих змін в економічній політиці уряду. Вбудований економічний стабілізатор відносно полегшує проблему довгострокової та тимчасової неадекватності дискреційної фіскальної політики, оскільки ці механізми спрацьовують без прямого державного втручання.

Такими автоматичними стабілізаторами є:

- по-перше прогресивна податкова система (використовується в багатьох країнах світу, у тому числі, наших сусідах), яка дозволяє стримувати зростання сукупного попиту в періоди різкого економічного зростання, оскільки доходи населення стикаються з вищою ставкою оподаткування. І навпаки, коли економічний спад призводить до зменшення доходів, це стимулюватиме сукупний попит, оскільки нижча ставка податку збільшує дохід
- по-друге допомога по безробіттю та інші соціальні виплати збільшуються під час економічного спаду через збільшення кількості безробітних, і навпаки, ці виплати автоматично зменшуються, коли рівень безробіття знижується внаслідок економічного зростання;
- по-третє скорочення чи повна ліквідація саме бюджетного дефіциту в результаті різкого збільшення надходжень у періоди економічного піднесення;
- по-четверте реалізація програми підтримки бідних верств населення тощо.

Через циклічні коливання загального доходу зміни цих значень призводять до збільшення чистого податку під час зростання ВВП та зменшення економічної рецесії.

У циклі циклічного зростання доходи збільшуються, внаслідок чого автоматично збільшуються податкові відрахування, зменшуються податкові мультиплікатори та автоматично зменшуються трансфертні платежі до державного бюджету. Це зменшує особистий дохід, зменшує споживчі витрати та загальний попит. Як наслідок, профіцит бюджету продовжує збільшуватися, а надмірна економічна експансія та інфляція придушуються.

У період циклічного спаду загальна виручка є протилежною. У зв'язку з цим автоматично зменшуються податки, збільшуються податкові мультиплікатори, збільшуються трансферти приватному сектору. Результатом є збільшення бюджетного дефіциту та збільшення сукупного попиту та виробництва, що обмежує глибину рецесії.

Однак вбудований стабілізатор не усуває причину циклічних коливань рівноважного ВВП навколо його потенційного розміру, а лише обмежує масштаби цих коливань.

У разі великих коливань і різких коливань попиту та пропозиції впливу вбудованого стабілізатора на економіку може бути недостатньо для нормалізації економічної ситуації. У цьому випадку необхідно взяти відповідних політичних заходів.

За допомогою фіскальної політики держава традиційно вирішує два завдання в найбільш загальному вигляді: забезпечення виробництва суспільних благ і перерозподіл доходів. У той же час, після Великої депресії, кейнсіанці намагалися захистити те, що, на їхню думку, було ще одним надзвичайно важливим завданням фіскальної політики. Це використання фіскальної політики для стабілізації економіки. Проте кейнсовська концепція стабілізації фіскальної політики пізніше була піддана критиці монетаристами, які вважали, що дискреційна фіскальна політика не може використовуватися як засіб стабілізації економіки. Проте навіть сьогодні кейнсіанський варіант політики фіскальної стабілізації майже висвітлюється у всіх підручниках з економічної теорії.

Як відомо, одним із основних принципів кейнсіанської теорії зайнятості є те, що в ринковій системі немає автоматичного регулятора, який би стабілізував загальні витрати на фактичному рівні виробництва при повній зайнятості. Тому, згідно з кейнсіанською точкою зору, у процесі економічного розвитку загальний рівень виробництва, зайнятості та цін може значно коливатися. Щоб уникнути втрат, викликаних скороченням виробництва, безробіттям та інфляцією, необхідно запровадити

макроекономічну політику для коригування загальних витрат і використовувати їх для коригування фактичного виробництва, зайнятості та рівня цін. Основними інструментами такої політики мають бути державні видатки та оподаткування, за притаманним змісту та спрямованості її слід віднести до антициклічної чи стабільної фіскальної політики.

Стабільна фіскальна політика в сенсі кейнсіанства може відігравати стимулюючий ефект під час економічного спаду, а також може відігравати стримуючий ефект у період інфляції попиту. Основними заходами стимулювання фіскальної політики є: збільшення державних видатків; зниження податків; водночас збільшення державних видатків та зменшення податків. Завдяки здійсненню цих заходів загальна вартість має зрости, стимулюючи економіку. Враховуючи характер заходів фіскального стимулювання, неважко зробити висновок, що їх застосування може призвести до дефіциту національного бюджету.

Вживайте протилежних заходів у рамках стримувальної фіскальної політики. Оприлюднення стримувальної фіскальної політики має сповільнити зростання загальних видатків, тим самим придушуючи інфляцію попиту. Водночас у деяких випадках прийняття обмежувальної фіскальної політики може призвести до профіциту бюджету.

Втім у різній літературі можна натрапити й на інше тлумачення цілей саме стримувальної фіскальної політики. Тобто, якщо урядовець впроваджує стимулюючу фіскальну політику що ставить за мету збільшення обсягів та розмірів виробництва, то через стримувальну фіскальну політику буде саме обмеження їх зростання. Однак, ні в якому разі країна не повинна перешкоджати потенційному зростанню фактичного виробництва. Навпаки, одним із головних економічних завдань країни є сприяти якнайбільшій реалізації наявного економічного потенціалу країни. Інша справа, що за певних обставин економіка може опинитися в стані інфляції попиту. У цьому випадку необхідно стримувати подальше зростання загальних витрат. Але не для уповільнення економічного зростання, а для обмеження інфляції попиту.

Стримуюча фіскальна політика дійсно може бути причиною того, що фактичний випуск нижчий за потенційний. Цього слід очікувати, коли сповільнення загальних витрат, на яке воно впливає, виявиться надмірним. Однак такого скорочення загальних видатків слід уникати, уникаючи, таким чином, такої фіскальної політики.

Отже, застосування стимулюючої та стримуючої фіскальної політики вимагає досить точного визначення кількісних параметрів очікуваних змін загальних витрат. Дуже важливо, як органи державного управління, які беруть участь у формуванні фіскальної політики, успішно вирішують цю проблему. Враховуючи, що коливання рівня сукупних витрат може істотно відрізнятися від одного економічного циклу до іншого, важко визначити кількісні параметри необхідних змін загальних витрат.

Важливу роль у формуванні сприятливих економічних умов відіграє стабільність оподаткування. Кейнсіанська модель стабілізації фіскальної політики передбачає маніпулювання шкалою податків на основі економічних умов. Так само постійні зміни масштабів державних закупівель навряд чи сприятимуть формуванню стабільних, а отже, сприятливих економічних умов у секторі економіки

Дискреційна фіскальна політика для економічної стабільності може бути ефективною лише в тому випадку, якщо вона зможе досить швидко реагувати на економічні зміни. Якщо це не так, то стабільність фіскальної політики стане фактором економічної нестабільності, наприклад, якщо економіка виходить із рецесії і переходить у фазу зростання, починає проявлятися ефект стимулюючої фіскальної політики. Варто зазначити, що попри це, на практиці можуть та виникають часові лаги.

Висновки до 1 розділу

Тому в сучасній економічній літературі немає чіткого погляду на визначення фіскальної політики. Для такої точки зору є підстави, оскільки зміст і ефект будь-якої політики визначаються її цілями. Пояснення цієї назви полягає в тому, що вплив такої країни на економіку реалізується шляхом формування доходів і видатків національного бюджету у формі державних закупівель, а також видатків у формі трансфертних платежів та сплати відсотків за боргом.

Щодо вузького трактування та розуміння поняття фіскальна політика – політика формування, виконання, а також регулювання державного бюджету країни.

У широкому трактуванні та розумінні саме поняття фіскальна політика – заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості населення та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому.

Озираючись на фіскальну політику, існує багато теорій і способів її виробництва, які зумовлені різними економічними моделями, економічними характеристиками та економічними культурами різних країн. Тому не можна говорити про незручність чи справедливість теорії, оскільки вони виробляються в різних економічних умовах. Тому суть відмінності економічної теорії в основному випливає з різних економічних умов, які вона створює, що впливає на формування думок науковців.

Тому, як спосіб фінансового нагляду за економікою, фіскальна політика реалізується за допомогою потужних важелів — оподаткування та державних витрат. У зв'язку з цим розрізняють два види фіскальної політики: дискреційну та автоматичну (вбудований стабілізатор). Вибір інструментів фіскальної політики свідчить про стратегічні цілі національної економіки. Відповідно до економічних умов країни, проводити фіскальну політику, яка стимулює або пригнічує.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Застосування інструментарію фіскальної політики

Безсумнівно, що фіскальна політика використовує оподаткування та перерозподіл бюджетних коштів для вилучення частини грошового потоку для досягнення національних інституційних, економічних, політичних та соціальних цілей, що матиме значний вплив на загальну пропозицію та попит. Першочерговим завданням країни є стабілізація економіки, яка зазвичай досягається за допомогою інструментів фіскальної політики, тобто шляхом маніпулювання державними видатками та податками. Однак слід пам'ятати, що фіскальна політика створюватиме ситуації, коли певні статті державних витрат не завжди доцільні.

Але необхідно зазначити, що крім макроекономічних заходів державного регулювання існують також мікрорівні, першими з яких є елементи формування та розподілу прибутку (амортизація, заробітна плата, розподіл прибутку, інститути управління тощо). Важливим фінансовим інструментом мікрорівня є структура управління підприємств та об'єднань підприємств. Вони самостійно визначають складові свого фінансового механізму: системи та процедури оплати праці, напрямок і частку розподілу прибутку. Від успішної організації управління та ефективності фінансових інструментів залежать ефективність і фінансові результати підприємства.

Тому можна відзначити тісний взаємозв'язок між доходами і видатками бюджету. Однак повна лібералізація фіскальної політики не може забезпечити виконання державою окремих функцій. Тому необхідно проводити виважену політику державного регулювання та контролю за економікою. Варто зазначити, що деякі вчені визначили більше інструментів впливу країн на розподіл фінансових ресурсів.

Вивчаючи стимулюючу дію фіскальної політики на національну економіку, насамперед слід зауважити, що вона складається з прямих інструментів і непрямих інструментів. Прямі важелі впливу держави на регулювання економіки пов'язані переважно з фіскальною політикою. Їх використання дозволяє системно підходити до управління національною економікою, оскільки на практиці таким чином забезпечується функціональний зв'язок між змінними макроекономічними змінними. Однією з них є видатки державного бюджету.

Державні видатки – це видатки, пов'язані з діяльністю держави. За допомогою держави було запроваджено так зване споживання суспільних благ. Крім того, деякі державні видатки є прямими трансфертними платежами приватному сектору (соціальна допомога, пенсії, страхування на випадок безробіття), які не збільшують приватне споживання, а змінюють структуру споживання.

Руйнівний вплив пандемії COVID-19 та ескалація нерівності в усьому світі підвищили попит населення на ефективні системи охорони здоров'я та соціального захисту, отриманням населенням якісної освіти та забезпечення сучасною інфраструктурою. Відповідні дослідження знайшли відображення в реальному процесі трансформації державних фінансів у багатьох країнах та консультативній роботі щодо її подальшого розвитку. Для встановлення збалансованої економічної моделі Україні слід розглянути глобальний процес, а саме фінансування охорони здоров'я.

В Україні органи охорони здоров'я, під час кризи надали, на жаль, пацієнтам мінімальну допомогу, а підприємства та їхні працівники, які постраждали від блокади, отримали символічну фінансову підтримку від держави. Під час кризи в Україні, пов'язаної з COVID-19, вартість програми фінансової допомоги становила 4,3% ВВП, що в 1,5 рази нижче середнього показника на ринках, що розвиваються, і в 6 разів вище середнього в розвинених країнах.

Однак, у той же час фіскальна політика України на 2020-2021 роки підтримала сукупний попит і забезпечила певну підтримку в економічній та медичній сферах. Таким чином, фіскальне стимулювання України є позитивним у 2020 та 2021 роках – 2,4% та 1,8% ВВП. Варто зазначити, що фіскальний стимул розраховується на основі дефіциту скоригованого первинного балансу поточного та попереднього циклів. У цьому випадку він дорівнює різниці між національним доходом та основними витратами, скоригованої відповідно до розміру розриву ВВП. Отже, позитивне значення фіскального стимулювання свідчить про реалізацію в країні політики фіскальної експансії, а негативне — про фіскальну консолідацію.

Розглянемо та порівняємо показники фіскальної підтримки в Україні та різних країнах протягом 2019-2021 рр. на основі показників, наведених у рис. 2.1.

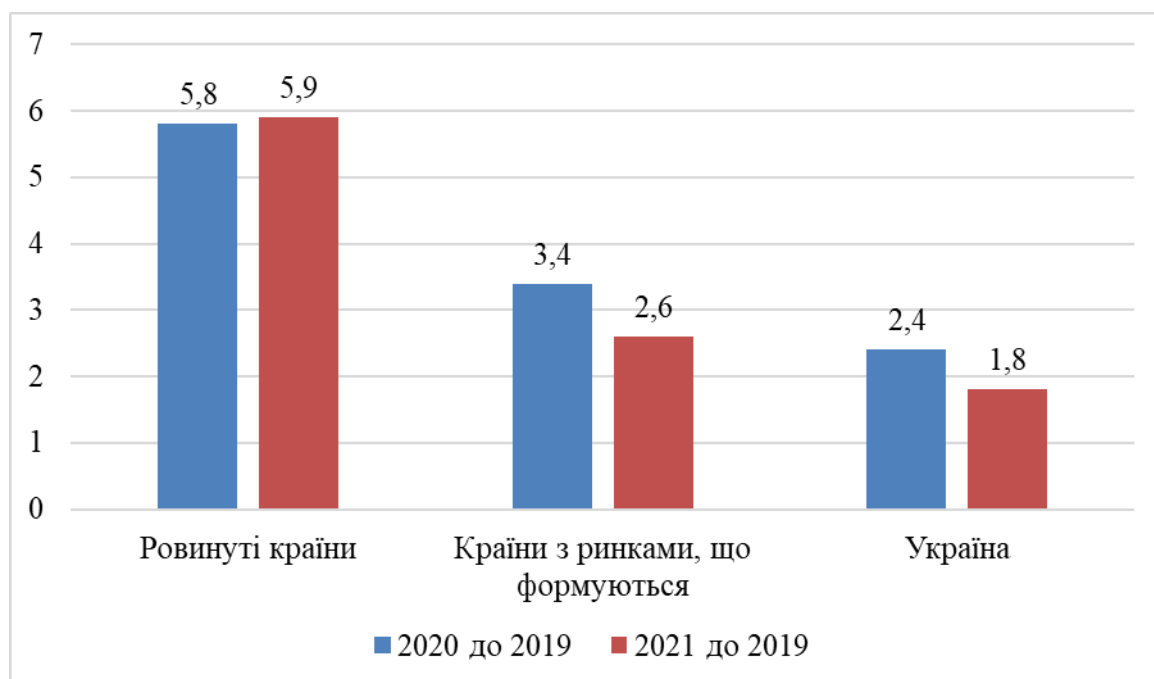

Рис. 2.1. Оцінка показників фіскальної підтримки в Україні та інших країнах у 2019 – 2021 рр., % до ВВП [49-55]

Аналіз даних, наведених у табл. 2.1, дає змогу зробити висновок, про динаміку фіскальної підтримки в Україні та різних групах країн за два роки. При порівнянні саме величини фіскальної підтримки України в 2020 році

(2,4% ВВП) із середніми саме показниками у країнах з ринками, що формуються (3,4%), а також у розвинених країнах (5,8%) очевидним та закономірним є факт помірних стимулюючих ефектів фіскальної політики в Україні. Адже, такий висновок підтверджують і дані окремих країн — Чехії, Угорщини, Словаччини, Польщі, та Китаю (див. рис. 2.2).

Слід зазначити, що в Україні, як і в інших країнах Європи, пріоритетними напрямками державних витрат є соціальний захист та соціальне забезпечення, економічна діяльність, освіта, виконання загальнодержавних функцій, медичне обслуговування.

Аналіз видатків загальнодержавних відомств у європейських країнах показує, що в першу чергу фінансуються видатки на соціальне забезпечення, медичне обслуговування та освіту. Це свідчить про те, що в розвинених країнах державне втручання в економіку обмежене. Слід зазначити, що економічні державні витрати більшості країн світу та Європейського Союзу становлять 3-5% ВВП, і лише деякі країни мають більшу частку.

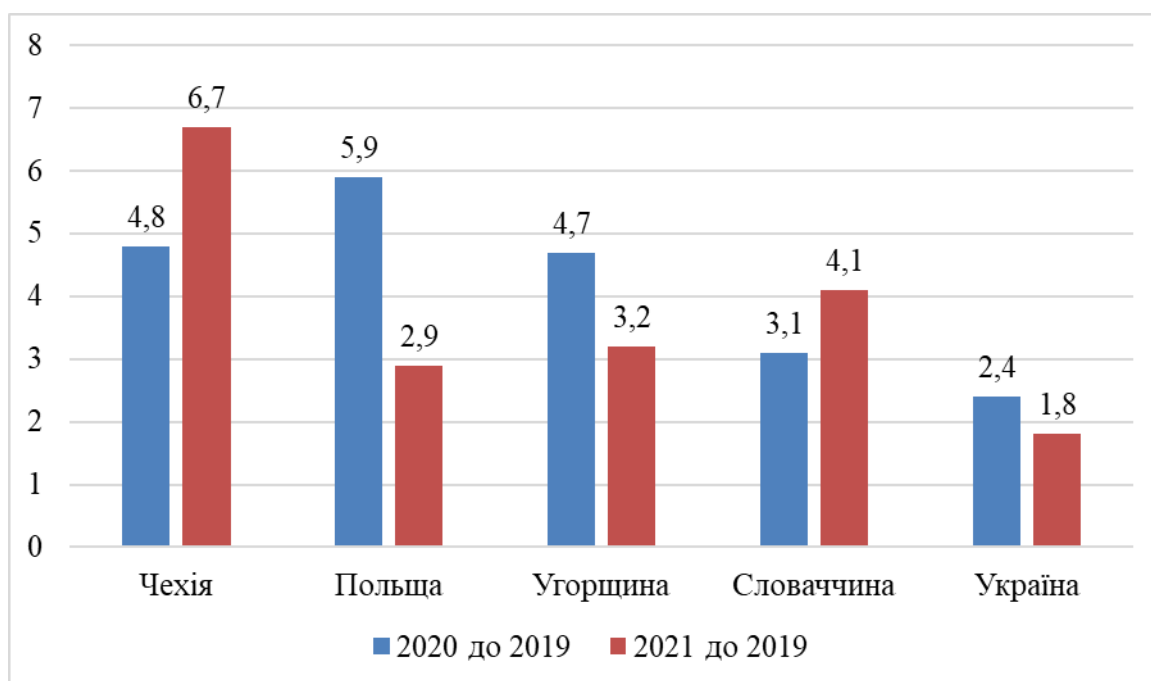

Рис. 2.2. Динаміка розміру фіскальної підтримки під час пандемії в Україні та країнах сусідах у 2019 – 2021 роках, % до ВВП [53-55]

Проте, порівнюючи темпи зростання ВВП із часткою державних витрат, слід зазначити, що участь держави в економіці не обмежується лише

бюджетними витратами. Причини, чому показники фіскального підтримки в Україні є досить помірними, — це вузький фіскальний простір, низькі можливості фінансування державних приватних позик, недостатня зовнішня підтримка та застаріла монетарна політика центрального банку.

Провідні науковці визнають, що в середньостроковій перспективі основними викликами, які стоять перед державними фінансами світу, є: розширення мережі соціального захисту, підвищення якості та доступності державних послуг, розширення та модернізація інфраструктури. Експерти МВФ підкреслили, що пандемія COVID-19 посилила бідність і довела важливість ефективної системи соціального захисту. Вона також виявила, що нерівність у доступі до основних послуг — охорони здоров'я, освіти, цифрової інфраструктури — погіршила здатність адаптуватися до нових умов.

Водночас економічна теорія та практика показують, що витрати на освіту та охорону здоров'я покращили якість життя людей та сприяли економічному зростанню через канали накопичення людського капіталу. Доступ до сучасної освіти та високоякісних медичних послуг може підвищити економічну продуктивність, збільшити доходи та зменшити нерівність. Не менш важливо, що показники здоров'я дітей та їх майбутня продуктивність значною мірою залежать від державних інвестицій в освіту та охорону здоров'я.

Різні країни світу мають різні показники охорони здоров'я, що значною мірою пояснюється обсягом державних витрат на охорону здоров'я. Середній розмір таких державних витрат у 2017-2019 роках становив біля 6,2% ВВП у розвинених країнах так і приблизно 4% у країнах, що розвиваються (див. рис. 2.3).

Ці дані свідчать, що порівняно з країнами, що розвиваються, та розвинутими країнами, фінансова підтримка України в галузі охорони здоров'я є недостатньою, ажеє показник у 3,3% ВВП України значно нижче середнього показника по цих країнах. З 2020 по 2021 рік зростання фінансування медицини спостерігається повсюдно, тому навіть якщо

щорічний обсяг фінансування зростає до 4,1% ВВП, Україна все одно суттєво відстає від багатьох країн світу.

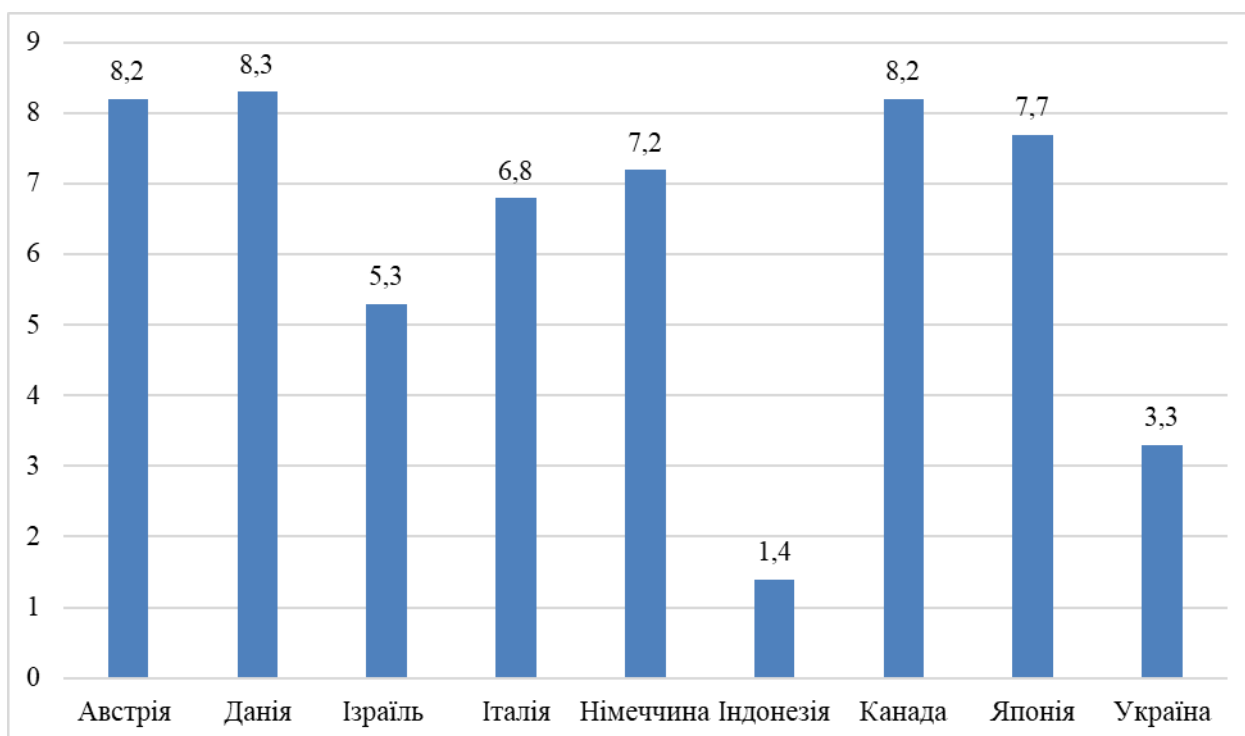
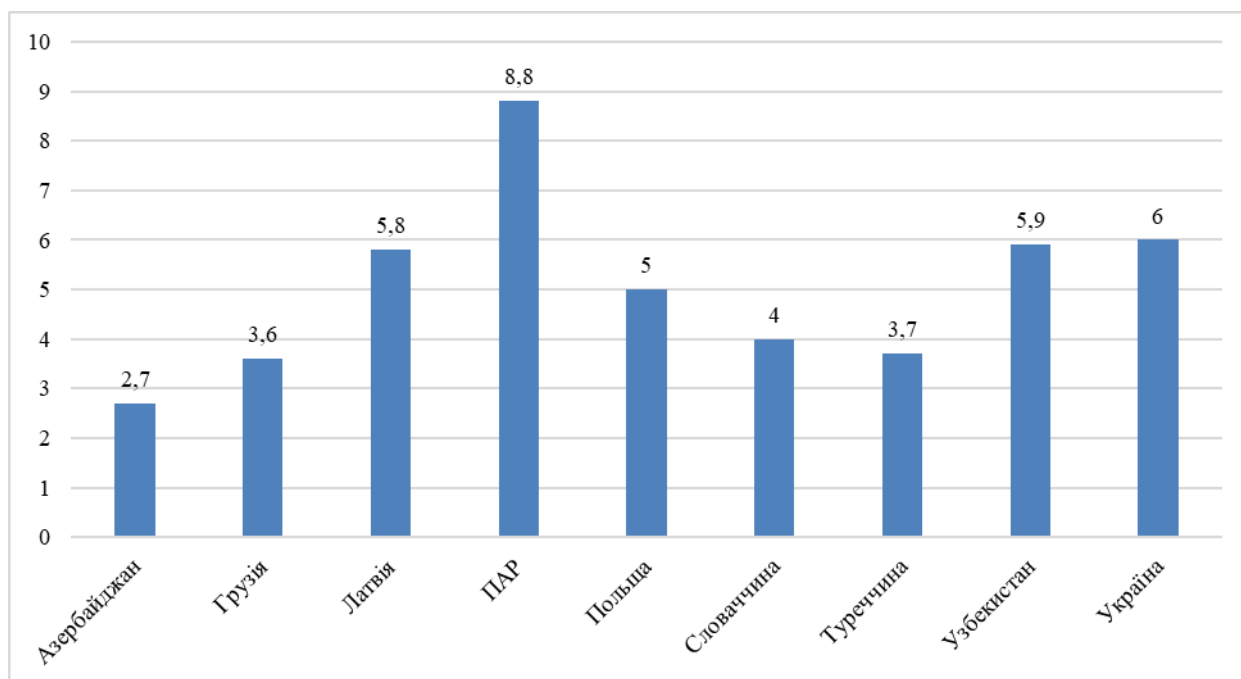

Рис. 2.3. Оцінка державних витрат на охорону здоров'я у більшості розвинутих країнах і в Україні, % до ВВП, у середньому за 2017-2020 рр. [56]

З точки зору макроекономічного аналізу, можна сказати, що збільшення державних витрат призведе до збільшення ВВП і є обов'язковою частиною загального попиту на товари та послуги. Крім того, збільшення державних витрат призвело до більш масштабного збільшення доходів порівняно з попередніми рівнями. Зі зростанням державних витрат збільшуються доходи, збільшується рівень споживання, що в свою чергу сприяє подальшому зростанню доходів і рівня споживання. Тому збільшення державних витрат у підсумку призведе до збільшення доходів. Видатки бюджету мають орієнтуватися на структурні зміни та здійснювати цільові інвестиції в окремі галузі економіки. Зменшення державних витрат має компенсуватися збільшенням сукупного попиту та диверсифікованими інвестиціями.

Говорячи про освіту, слід зазначити, що ефективна та інклюзивна система освіти може допомогти реалізувати життєвий потенціал людей та

забезпечити розвиток необхідних навичок на національному та міжнародному ринках праці. Державне фінансування освітніх послуг зменшує розрив між приватними інвестиціями багатих і бідних сімей у розвиток дитини. В Україні загальний рівень фінансування освіти як на ринках, що розвиваються, так і на розвинутих ринках виглядає достатньо прийнятним (див. рис. 2.4).

2.4. Моніторинг державних витрат на освіту в Україні та країнах світу, % до ВВП, у середньому за 2017-2020 роки [49-55]

Тому підвищення якості та обсягу медичних та освітніх послуг, створення необхідної інфраструктури для цих секторів та забезпечення рівного доступу до цих послуг мають стати пріоритетом державної політики після пандемії.

Слід зазначити, що абсолютні доходи та видатки держбюджету демонструють позитивну тенденцію зростання, хоча частково це пов'язано з інфляцією. Однак, на нашу думку, основним недоліком є те, що державний бюджет часто є незбалансованим. Отже, якщо порівняти планові та фактичні доходи та видатки республіканського бюджету на 2017-2021 роки, то можна побачити таку тенденцію, що за досліджуваний період заплановані видатки перевищили заплановані надходження.

Це так званий бюджет розвитку, який стимулюватиме зростання ВВП, а виниклий дефіцит буде компенсований подальшим зростанням ВВП і збільшенням короткострокового державного боргу за рахунок розміщення державних цінних паперів, змін у податковій системі та зміни фінансування. Що стосується таких фактичних показників, як кредити, то з кожним роком спостерігається дефіцит. Сьогодні дефіцит бюджету характерний для більшості країн. Адже наявність профіциту бюджету є негативним явищем, оскільки, з одного боку, це нерозумне використання доходів, з іншого – це податковий тягар національної економіки, що в свою чергу призводить до зменшення виробництва.

Одним із резервів пошуку коштів для реалізації цих заходів є раціоналізація витрат на правоохоронні органи та сплата відсотків по боргу. У результаті загальні витрати України на оборону та правоохоронні органи становили біля 6,7% ВВП у 2020 році, що є одним із найвищих у світі. Враховуючи військові дії на сході та війну з Росією. За даними Міжнародного валютного фонду, середні витрати розвинутих країн на ці цілі в 2016-2018 рр. становили 3% ВВП, на країни з низьким рівнем доходу припадало 3,7% ВВП, а на ринки, що розвиваються, – 4,5% ВВП. На нашу думку, українські правоохоронні, судові та антикорупційні органи є неефективними, тому державу слід заохочувати до перегляду відповідних бюджетних видатків (включаючи кількість працівників та великі розміри їх заробітної плати). З іншого боку, об'єктивні потреби України щодо розвитку оборонного сектору мають задовольнятися за рахунок збільшення інвестицій та поточного фінансування з боку наших західних партнерів, які мають зобов'язання перед Україною в контексті підписаного ними Будапештського меморандуму.

Видатки на обслуговування державного боргу України становлять понад 3% ВВП, що в 1,7 раза перевищує середній показник країн, що розвиваються (1,8% ВВП), хоча борг України навіть не досягнув середнього рівня. Однак, основним засобом вирішення цієї проблеми є відхід НБУ від політики обслуговування інтересів фінансового капіталу, але врахування

трьох цілей (ціна, фінансова стабільність та економічне зростання) при формуванні монетарної політики.

У післяепідемічний період неможливо домогтися якісної зміни державних фінансів без посилення та вдосконалення податкової структури. Зокрема, для досягнення мети необхідного перерозподілу та мобілізації доходів необхідно підвищити прогресивність податку на прибуток та активніше відтворювати потенціал податку на нерухомість та податку на спадщину. Після повного використання потенціалу цих податків, враховуючи здатність відповідального органу керувати такими податками, можна розглянути питання про введення податку на багатство.

Щодо конкретних механізмів оподаткування для вирішення посткризових перехідних проблем України, то найбільш актуальними є: запровадження прогресивних ставок податку на доходи фізичних осіб; підвищення ставки податку на дивіденди; збільшення ставки податку на спадщину та подарунки від далеких родичів; встановлення діапазону податку на нерухоме майно, а саме ставка в межах 0,5-2,5 мінімальної заробітної плати; розширити базу податків на розкіш (автомобілі та нерухомість) та збільшити річну ставку цих податків.

2.2. Взаємозв'язок фіскальної політики з державним боргом та дефіцитом бюджету

Відповідно до Закону про бюджет України державний бюджет — це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання державою завдань і функцій. Очевидно, що такий план не повинен бути пасивним відображенням фінансового процесу, а має бути активним інструментом фіскальної політики. З одного боку, від того, як країна використовує цей інструмент, залежить стан національного бюджету та ефективність фіскальної політики щодо економіки.

Як відомо, на державний бюджет впливають два чинники: дискреційні (цілеспрямовані) заходи фіскальної політики та періодичні економічні коливання. Наприклад, політика фіскального стимулювання може призвести до бюджетного дефіциту через збільшення бюджетних видатків і зниження податків. Однак подібні наслідки можуть мати місце в періоди циклічного спаду виробництва, коли податкові надходження автоматично зменшуються, а податкові надходження є основною складовою доходів бюджету. Репресивна фіскальна політика, прийнята в умовах інфляційного зростання виробництва, матиме протилежний ефект.

Дефіцит національного бюджету визначається як різниця між державними доходами та державними витратами. Дефіцит бюджету може бути заповнений підвищенням податків, продажем державних цінних паперів, іноземних державних позик, продажем державного майна, а також емісією (додаткова видача готівки, кредити національного банку). Відсутність коштів для фінансування видатків державного бюджету також означає, що для збалансування бюджету, окрім особливо захищених статей, можуть і повинні бути утримані (пропорційно зменшені) видатки державного бюджету.

До основних причин саме виникнення бюджетного дефіциту належать:

- випуск в обіг «зайвих» та додаткових грошей;
- падіння обсягів національного суспільного виробництва;

- надмірно великі соціальні програми;
- зростання мілітаризація економіки (для України це об'єктивно);
- підвищення та зростання граничних витрат суспільного виробництва;
- висока питома вага тіньової економіки (понад 50 %);
- різкий спад національного виробництва.

Дефіцит національного бюджету є одним із основних макроекономічних показників, що характеризують стабільність національної економічної системи. Прямим негативним наслідком дефіциту державного бюджету може стати інфляція та порушення ринкової динаміки приватних фінансових установ. Тому забезпечення збалансованості державного бюджету є одним із головних завдань уряду на фоні національної фіскальної політики.

У зв'язку зі зміною бюджетної політики уряду та зміною економічної кон'юнктури дефіцит бюджету може змінитися. Наприклад, під час економічного спаду доходи підприємств і домогосподарств зменшуються, а отже, зменшуються і податкові надходження країни. У той же час право на отримання допомоги по безробіттю мають більше громадян. Тому на цьому етапі ділового циклу дефіцит бюджету зростає, а фіскальна політика не змінюється.

Для фінансування бюджетного дефіциту використовуються як інфляційні, так і неінфляційні джерела до неінфляційних джерел включаються:

- внутрішні та зовнішні позики на фінансових ринках, а саме: кредити комерційних банків, іноземних урядів і міжнародних організацій;
- продаж державних цінних паперів комерційним банкам, фірмам та домогосподарствам;
- трансферти, тобто фінансування у вигляді безоплатної допомоги;
- саме накопичення заборгованості, а також прострочування платежів за боргами або за придбані товари;
- різке підвищення рівня податків.

Фінансування дефіциту державного бюджету за рахунок запозичень призводить до виникнення державного боргу. Державний борг – це сукупний накопичений державний борг перед власниками державних цінних паперів, що дорівнює сумі всіх дефіцитів за мінусом профіциту бюджету.

Абсолютний розмір державного боргу не є індикативним макроекономічним показником. Тому для оцінки суми боргу зазвичай використовується коефіцієнт відносного боргу:

- відношення зовнішнього боргу до ВВП – показує загальний рівень боргової складової національної економіки (припустимі рівні до 60%);
- відношення зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг — що вказує на довгострокову здатність країни накопичувати валютні надходження для сплати зовнішнього боргу (прийнятні рівні 100-200%);
- відношення платежів з обслуговування державного боргу до експорту товарів і послуг – коефіцієнт обслуговування боргу, який показує, яка частина валютних надходжень країни повертається в іноземні країни (прийнятні рівні до 18%);
- відношення платежів з обслуговування боргу до розміру державного бюджету — показує частку державних видатків, витрачених на кредиторів (припустимі рівні до 25%);
- Відношення платежів з обслуговування боргу до загальних резервів НБУ – визначає здатність центрального банку країни погасити державний борг (прийнятні рівні до 25%). Обслуговування боргу пов'язане з поступовою сплатою основної суми боргу і щорічною виплатою процентів.

Як і очікувалося, масштабні фіскальні стимули під час пандемії та економічної кризи погіршили показники боргу України. При цьому особливо важливим є комплексний аналіз та оцінка боргових ризиків та наявність антикризових гарантій у національній державній фінансовій системі.

Станом на кінець 2020 року загальний державний і гарантований державою борг України досяг 2,5519 млрд грн, або 90,3 млрд доларів США.

За рік сума, виражена в гривнях, зросла на 553,6 млрд доларів США, а в 2020 році – на 5,9 млрд доларів США. Основними складовими чистого збільшення державного боргу є облігації внутрішньої державної позики (+1141,4 млрд грн), також позики міжнародних фінансових організацій (+3,3 млрд доларів США), а також та облігації зовнішньої позики (+1,1 млрд грн). Динаміка загального обсягу державних облігацій та облігацій національної безпеки та їх основних складових з 2013 р. відображена на рис. 2.5.

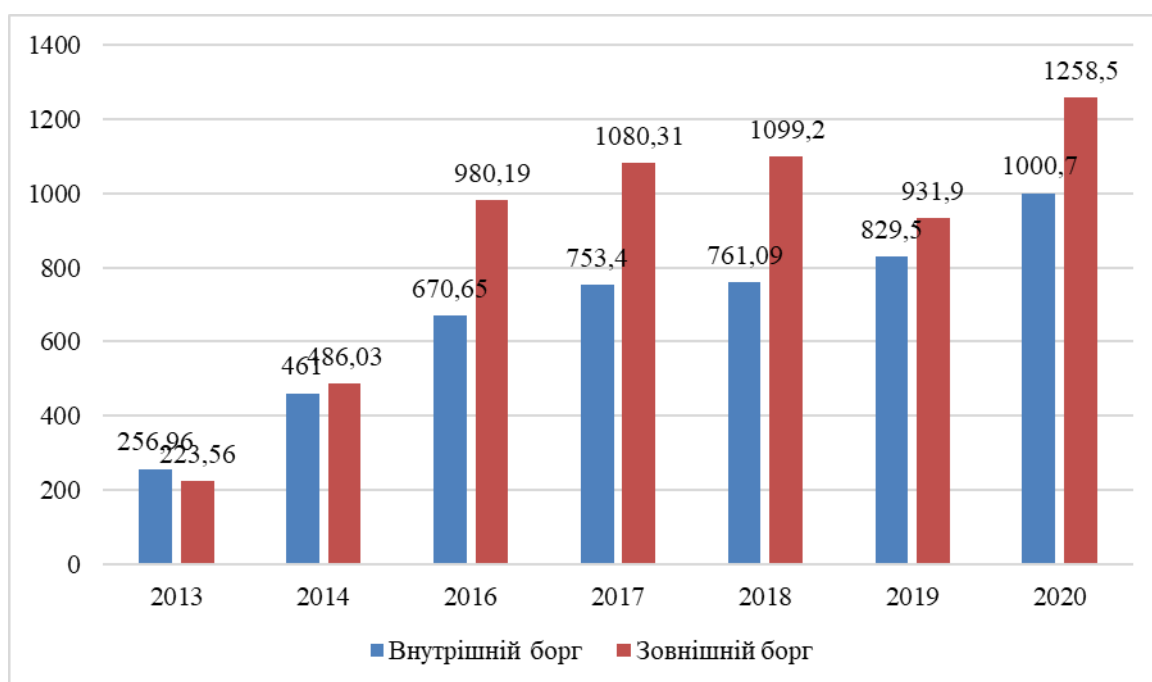

Рис. 2.5. Оцінка динаміки державного боргу України за його основними складовими у 2013 – 2020 роках, млрд. грн. [49-55]

Фіскальні стимули для захисту працівників і компаній від економічного колапсу та значного падіння виробництва призвели до збільшення тягаря світового державного боргу. За оцінками Міжнародного валютного фонду, зростання світового державного боргу складе приблизно 14,1% ВВП у 2020 році, досягнувши 97,6% ВВП. Необхідно зазначити, що загальний борг розвинених країн на кінець 2020 р. досяг 122,7% ВВП, а країн, що розвиваються - 63,3% ВВП (див. рис. 2.6).

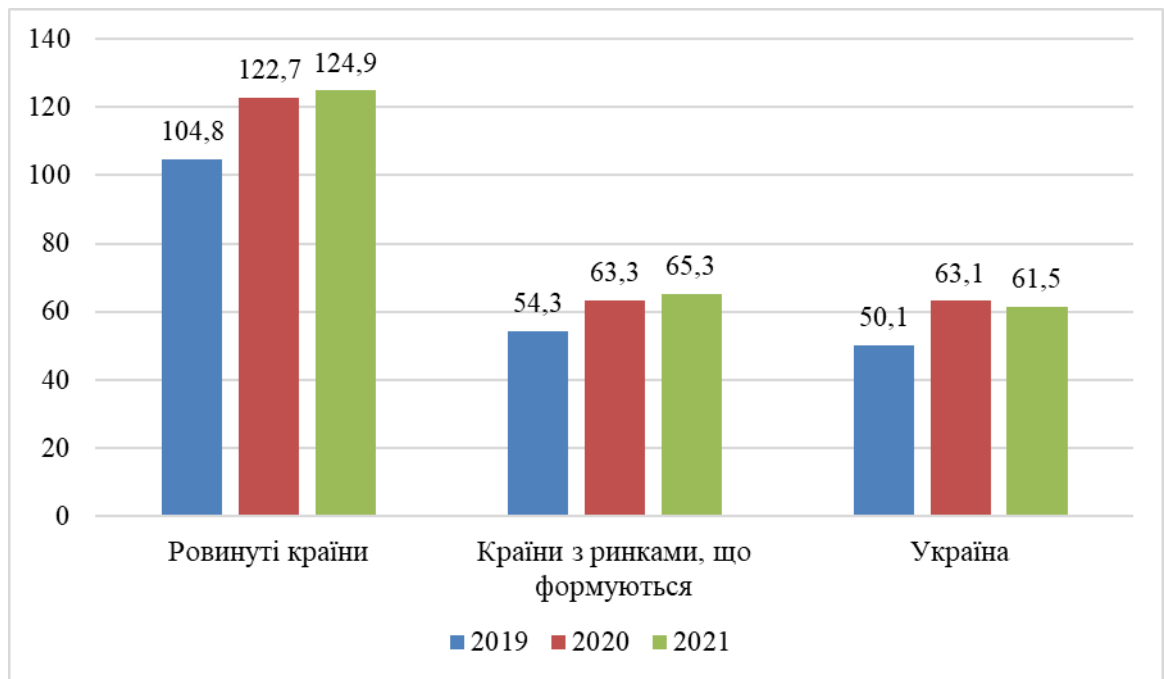

Рис. 2.6. Динаміка загального державного боргу в Україні та країнах світу у 2019 – 2021 роках, % до ВВП (оцінка та прогноз МВФ)

Як видно з даних рисинка в Україні державний борг (63,1% ВВП) майже відповідає середньому рівню ринків, що розвиваються, і значно відстає від розвинених країн [55].

Збільшення дефіциту бюджету України та збільшення рівня державного боргу, хоча й узгоджується з процесами інших країн світу, неминуче підвищують вразливість державних фінансів до шоків факторів. Як відомо, великі суми боргу посилюють залежність бюджетної кон'юнктури від кон'юнктури фінансових та товарних ринків і роблять ризики кризових сценаріїв реальністю. А наявні деформації на користь зовнішніх позик підвищують валютний ризик заборгованості, у довгостроковій перспективі – коливання курсу гривні. Враховуючи величезний державний борг, високий також ризик рефінансування: тому проблема пошуку джерел запозичень у бюджеті з кожним роком повторюється в Україні. Загальні фінансові потреби українського уряду в 2020 році оцінюються в 14,9% ВВП, що майже еквівалентно критичному рівню 15% ВВП.

У контексті оцінки існуючих загроз та боргових ризиків дуже корисними є показники боргового тягаря України. Це підтверджують дані на рис. 2.7.

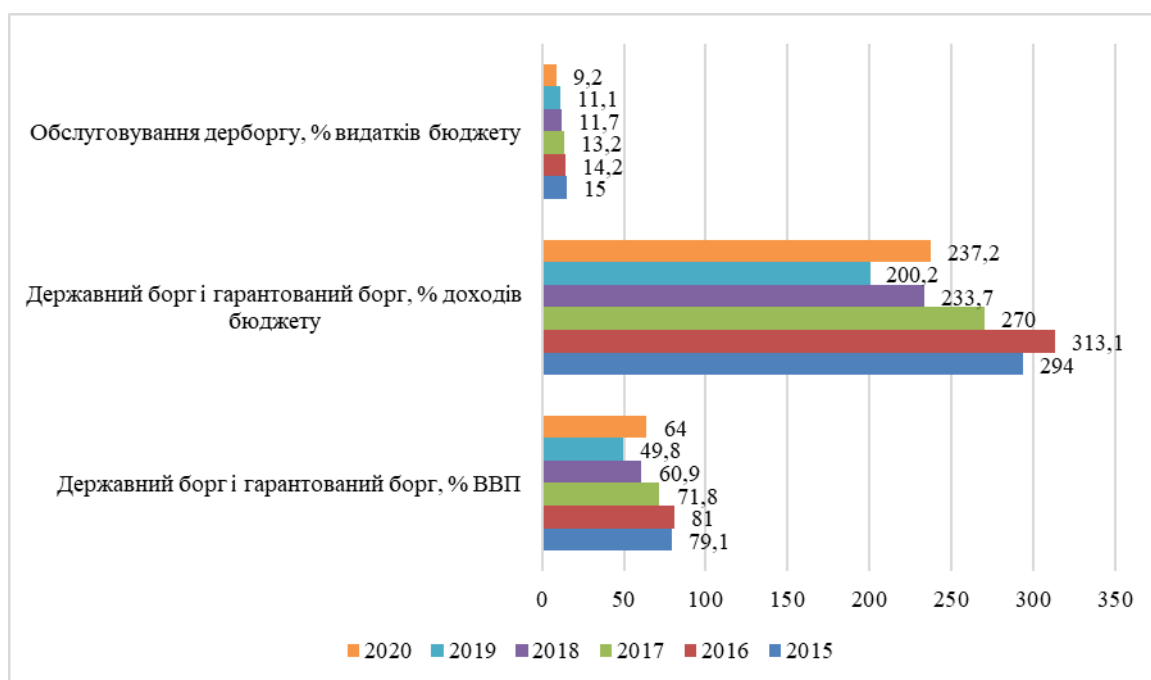

Рис. 2.7. Динаміка індикаторів боргово навантаження України протягом 2015 – 2020 років [49-55].

У 2017-2019 роках показники державного боргу України поступово покращувалися, але у 2020 році вони знову погіршилися, а ризик боргу зріс. Таким чином, співвідношення державного боргу та боргу національної безпеки до ВВП впало з піку в 81% на кінець 2016 року до 49,8% на кінець 2019 року і знову зростає до 62,7% у 2020 році. ВВП.

Така зміна у 2016-2019 роках пов'язана зі значним зростанням реального курсу гривні, незначним зростанням реального ВВП та повільним зростанням абсолютної суми боргу. У 2020 році ситуація зазнала принципових змін: уряд вступив у стадію активного нагромадження боргу, траєкторія курсу гривні змінилася на знецінення, а динаміка реального ВВП – на спад. Факторами цієї зміни є стимулююча фіскальна політика у 2020 році та економічна та пандемічна криза.

При нинішньому рівні державного боргу щодо ВВП (62,7%) Україна перевищила традиційний поріг ринків, що розвиваються — 60% ВВП. Хоча

в багатьох країнах з розвиненими ринками та країнами, що розвиваються, поточний рівень боргу перевищив цей поріг, це не заперечує погіршення спроможності державного боргу.

За доходами бюджету станом на кінець 2020 року державний та гарантований державою борг становив 237,2%, збільшившись на 37%. Порівняно з кінцем 2019р. Таким чином, порушується гранично допустимий рівень державного боргу, пов'язаний з доходами бюджету (200%).

Загальний зовнішній борг України становив 202,6% загального експорту, що трохи перевищило гранично допустимий показник у 200% загального експорту. При цьому, порівняно з 2019 роком, цей показник має негативну динаміку (зростання на 10,6 процентного пункту).

Тому запропоновані показники рівня державного боргу — співвідношення між його масштабом та ВВП і доходами бюджету, відношення зовнішнього боргу до експорту та відношення короткострокового боргу до міжнародних резервів — показують поточний стан ризикової платоспроможності та міжнародної ліквідності.

Однак на цю ситуацію впливає не лише борговий процес, а й поганий прогноз ордерів на ВВП, виданих під час реструктуризації зовнішнього боргу України у 2015 році. Офіційна статистика не враховує державний борг України як частину державного боргу України, але протягом 2022-2025 років, окрім стандартних боргових виплат, суміжні платежі можуть досягати 1% ВВП. У 2026-2040 роках ордери на обслуговування ВВП можуть поглинути більше бюджетних коштів. Щоб частково вирішити цю проблему, Міністерство фінансів у червні 2020 року випустило офшорні облігації на суму 330 мільйонів доларів США для дострокового погашення варантів, які становлять 10% ВВП. Проте близько 90% цих деривативів досі в обігу, що фактично є довгостроковою бомбою державних фінансів України.

Збереження великого економічного бюджетного сектору призведе до збільшення дефіциту та державного боргу. Важливою причиною зростання

дефіциту та державного боргу в країнах з розвинутою економікою є циклічний спад. В Україні наслідки циклічного спаду поєднуються з перехідним економічним спадом країни.

У національній економіці масштаб державного боргу безпосередньо пов'язаний з дефіцитом бюджету. З одного боку, дефіцит бюджету збільшує державний борг, з іншого боку – зростання державного боргу вимагає додаткових бюджетних витрат для підтримки, тим самим збільшуючи дефіцит бюджету.

Існування зовнішнього боргу передбачає передачу частини створеної в країні продукції в іноземну державу (у разі сплати відсотків або основної суми боргу). Підвищення податків для погашення державного боргу є антистимулом для економічної діяльності та знижує інтерес до інвестування в нові підприємства. Зростання зовнішнього боргу, безумовно, знижує міжнародний престиж країни і продовжує підбадьорювати країну до проведення дефолту.

Отже, налаштування фіскальної політики на стабільне функціонування та забезпечення повної зайнятості в економіці має включати збільшення структурного дефіциту за умови, що фактичний дефіцит не перевищує 3% ВВП.

Висновки до 2 розділу

Фіскальний нагляд має передбачати низку заходів, що вживаються урядом для вирішення певних короткострокових і довгострокових проблем, з якими стикається суспільство через національну систему оподаткування. Довгострокові цілі включають досягнення економічного зростання, максимізацію зайнятості населення країни та підвищення її добробуту. Короткостроковими цілями можуть бути наповнення державного бюджету, досягнення його збалансованості, стимулювання інвестиційної діяльності тощо.

На відміну від профіциту державного бюджету України (реального та структурного), уряд може забезпечити повну зайнятість в економіці ціною символічного реального дефіциту. Очевидно, збільшення державного попиту прискорить інфляцію. Але цього можна уникнути, посиливши монетарну політику.

Структурний дефіцит державного бюджету є аналітичним інструментом оцінки ефективності фіскальної політики. Якщо економіку стимулювати ціною тимчасового збільшення структурного дефіциту за умов неповної зайнятості, то це можна вважати ефективним, тобто відігравати стабілізуючу роль. Якщо уряд не задіє заходів бюджетного стимулювання та не збільшить структурний дефіцит за умов неповної зайнятості, така фіскальна політика буде неефективною, тобто не матиме стабілізуючого ефекту.

Отже, якщо вплив фіскальної політики України на інфляцію був визначальним лише в останні роки, то темпи економічного зростання значною мірою залежать від рівня оподаткування, а не від рівня державних витрат майже за весь період. Тому з точки зору стимулювання економічного зростання та запобігання інфляції зниження рівня оподаткування та державних витрат є більш доцільним напрямом фіскальної політики.

Тому фіскальна політика є важливим інструментом державного регулювання економіки, що забезпечує комплексне планування, аналіз, оцінку та контроль. Це надасть широкі можливості для формування ефективних національних регуляторних стратегій та підвищення ефективності державного управління. Важливість державного сектора також слід сприймати серйозно, не лише керуючись перевагами економічного зростання, але й керуючись його соціальною корисністю в національній економіці.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Оскільки вплив світової фінансової кризи вніс серйозні корективи у фіскальну політику більшості країн, питання майбутніх змін в українській податковій системі набуває все більшого значення в теорії та практиці. З огляду на сучасні тенденції функціонування соціально-економічної бази, безсумнівно, що цей фіскальний інструмент набуває все більшого значення.

Європейські країни успішно проводять податкові реформи та впроваджують фіскальну політику, засновану на демократичних і правових цінностях громадянського суспільства, а також необхідно враховувати досвід іноземних податкових відносин. Західна демократія вимагає високого рівня податкових процедур для наповнення бюджетів усіх рівнів. До цього було її теоретичне і практичне осмислення на науковому рівні.

З огляду на мінливість наслідків фінансової кризи та необхідність їх компенсації, необхідно більш детально вивчити міжнародний та вітчизняний досвід використання фіскальних інструментів для подолання негативних наслідків фінансової кризи.

Важливим завданням є визначення сучасних тенденцій внутрішньої та зовнішньої податкової політики та вироблення рекомендацій щодо їх подальшого використання як важливої частини інструменту подолання фінансової кризи.

Країни-члени ЄС перейшли від суто фіскального розвитку та зуміли створити таку оптимальну систему оподаткування, яка стала невід'ємною та активною частиною загальної соціально-економічної політики на сучасному рівні, а саме добробут усіх громадян.

У сучасних фінансово-економічних відносинах система оподаткування є важливою складовою фінансової системи та ефективним інструментом реалізації економічної політики. Від ефективності механізму оподаткування

залежить те, чи зможе країна успішно виконувати свої соціально-економічні зобов'язання щодо забезпечення соціального розвитку.

У більшості країн ЄС, на відміну від України, пільгові ставки податку на додану вартість та диференційовані методи оподаткування різних видів товарів і послуг дають їм більше можливостей використовувати податкові важелі впливу на економічну ситуацію та забезпечувати додаткові бюджети за рахунок непрямих податків. дохід. Крім стандартної ставки податку на додану вартість, вона не може бути нижчою 15%.

Тому країни Балтії вирішили збільшити податковий тягар платників податків, коли їх ВВП різко впав. Зокрема, Естонія підвищила пільгову ставку податку на додану вартість з 5% до 9% для конкретного асортименту товарів. У Латвії стандартну ставку податку збільшено з 18% до 21%, а ставку податку на всі види товарів, які потребують найменшого оподаткування, знижено з 5% до 10%. У Литві стандартну ставку податку на додану вартість підвищили на 1% до 19%. Ставку податку 9% та мінімальну ставку податку 5%, що застосовуються до податку на будівельні послуги, скасовано. У Болгарії загальна ставка податку на додану вартість збільшена з 20% до 25%, а ставка податку на молочні продукти становить 18%. В Ірландії з грудня 2008 року стандартну ставку податку збільшено з 21% до 21,5% [61].

Стандартна ставка ПДВ у Фінляндії становить 22%, але деякі товари та послуги можуть обкладатися пільговими ставками податку - 17% (продукти харчування та корми) і 8% (послуги громадського транспорту, житлові послуги, квитки в театр, концерти, концерти, музеї та інші культурні послуги та рекреаційних закладів, медичних послуг та книготоргівлі).

З точки зору цілей фіскальної політики, її можна розділити на три категорії: політика стабілізації, політика економічного зростання та політика, яка обмежує підприємницьку діяльність, що пов'язана з відповідним впливом на економічний розвиток. Оскільки оподаткування забезпечує пільгові умови для окремих галузей, регіонів і груп населення, держава реалізує політику економічного регулювання на галузевому та регіональному рівнях для

підтримки виробників науково-технічних та інноваційних програм, досягнення поступових структурних зрушень у всьому господарському комплексі. Підвищити його конкурентоспроможність та ефективність. Тому, враховуючи те, що дисбаланси фінансового ринку призвели до зниження ефективності монетарної політики, важливу роль у стабілізації макроекономіки має відігравати фіскальна політика, що стимулює економічний розвиток.

Ми вважаємо, що тактичною метою внутрішньої податкової політики для реалізації стимулюючої фіскальної політики має бути перегляд та оптимізація механізму оподаткування інноваційних інвестиційних продуктів і галузей виробництва товарів тривалого споживання. На відміну від галузей, які виробляють короткострокові товари та послуги, вони є галузями, які найбільше постраждали від фінансової кризи.

Фіскальна політика пов'язана з економічним регулюванням через механізми оподаткування, інші види вилучення центральних фінансових ресурсів та національні фіскальні витрати, пов'язані з виконанням державних функцій. Якщо рівень фінансового вилучення суб'єктів господарювання зросте, це зменшить їхні можливості, послабить мотивацію до збільшення інвестицій та розширення виробництва, а отже гальмує загальну пропозицію та господарську діяльність. Якщо вартість фінансування суспільного споживання зросте, це призведе до зростання номінального національного доходу та загального платоспроможного ринкового попиту, загострюючи тим самим ситуацію і певною мірою сприяючи розвитку виробництва.

Однак, якщо державне споживання буде швидко рости протягом тривалого часу, то виробники не встигнуть відреагувати збільшенням пропозиції товарів, що спричинить зростання цін та інфляцію. Заходи фіскальної політики ґрунтуються на прямому та нееквівалентному вилученні коштів у суб'єктів господарювання або рівнозначному залученні коштів від цих суб'єктів. Тому стимулюючу дію цих заходів на поведінку суб'єктів господарювання необхідно застосовувати дуже обережно та виважено.

Тепер можна пояснити, що законодавчий фундамент України створений таким чином, що розпилення пільгових законів і нормативних актів призведе до великих втрат бюджетних ресурсів. За різними оцінками, це різні цифри. Але те, що були втрачені мільярди доларів, очевидний. Це зарплата в нашій соціальній сфері, це підтримка неблагополучних сімей і людей похилого віку, це впровадження якихось проектів, які можуть знецінитися між суспільством і країною і не завдадуть зайвої шкоди конкретним громадянам.

Величезний розрив між фактичною можливістю виконання бюджету та бюджетом доходів унеможлиблює реалізацію видаткової частини бюджету. Навіть якщо український уряд проводить жорстку монетарну політику, він намагається заповнити більшу частину бюджетного дефіциту шляхом випуску валюти. Тенденція скорочення бюджетного дефіциту, що спостерігається останніми роками, визначила малий масштаб таких викидів. Однак ризик виходу з-під контролю інфляції все ще існує.

Питання державного боргу України входить до сфери стратегічно значущих питань. При цьому слід підкреслити, що зростання попиту уряду на внутрішні фінансові ресурси для сплати державного боргу породить питання щодо можливості зниження податкового навантаження та збільшення бюджетних інвестицій у соціально-економічний розвиток.

Структурна перебудова є найважливішою частиною трансформації економічної маркетизації, яка визначає просування України у світовому ринковому середовищі та потребує величезних фінансових ресурсів. Враховуючи інноваційний напрямок цього виду реорганізації, ці вимоги зросли в середньому щонайменше в 1,5 рази. На думку вчених, якщо метою буде не лише захист, а й модернізація існуючого виробничого обладнання, інвестиції в українську економіку мають досягти 4,5-50 млрд грн. Щороку, за тією ж оцінкою, навіть якщо використання іноземних інвестицій значно прискорюється, це нереально [63].

Досвід розвинених країн показує, що за умови, що витрати на науку та освіту становлять близько 3% ВВП, а середня участь країни в цих видатках

досягає 35-45%, стійке економічне зростання можливе. %. Порівнюючи ці дані з показниками фінансової підтримки, що характеризують розвиток вітчизняного науково-технічного потенціалу, та показниками тривалого фактичного недофінансування в науковій сфері, я вважаю, що бюджетний орієнтир буде відокремлений від пріоритетів, визначених стратегією. Вони також показують неефективність українських методів фіскального нагляду.

Можна сказати, що фіскальна політика не змогла підвищити свою ефективність, оскільки не мобілізувала в повній мірі всі свої можливості та ресурси, не змогла стати ефективним регулятором економічної політики. Сьогодні він використовується як основний інструмент для реалізації фінансових вигод, які підривають економічний потенціал країни. Як головний закон господарського життя, комплексний бюджет має не лише визначати доходи та видатки, а й визначати всі основні параметри економічного розвитку. Якщо бюджетна політика буде підпорядкована вирішенню проблем бюджетного дефіциту та державного боргу, вона неминуче стане джерелом економічних протиріч і протиріч. Погляд на фіскальну політику як складову економічної політики невіддільний від розвитку єдиної комплексної системи економічних відносин у напрямку збалансування економічних інтересів усіх суб'єктів розширеного відтворення.

Узгодження окремих заходів видаткової та податкової політики є важливим для підвищення ефективності методів фіскального нагляду. Серед них особливої уваги заслуговує вирішення проблеми диверсифікації видатків бюджету, що фактично призводить до невідконтрольності бюджетів, а з іншого боку, призначення певних податків на окремі види видатків, саме у структурі видатків бюджету.

Відсутня виважена політика щодо податкових пільг, спрямованих на захист інтересів окремих промислово-комерційних домогосподарств або їх груп. Принцип пільгового режиму підпорядкований інтересам лобізму, що серйозно підриває дохідну базу бюджету та його виконання. політики витрат.

Протиріччя у координації видаткової та податкової політики включає постійне маніпулювання законодавством у сфері оподаткування та бюджетних видатків. Постійні перегляди, включаючи перегляди на основі статуту, підірвали основу стабільності фіскальної політики, яка є ключовим фактором економічної стабільності.

Практика показала, що деяким видаткам бюджету, в основному на національну оборону, адміністрування та управління, бракує гнучкості з точки зору виробничого та податкового потенціалу. Тенденція їх зростання особливо очевидна в умовах інфляції. Для того, щоб державні витрати мали цілеспрямований вплив на економіку, розумна фіскальна політика повинна відображати специфічні умови поточного перехідного етапу, з одного боку, а з іншого боку, впроваджуватися шляхом поступового збільшення заходів щодо регулювання внутрішнього попиту.

У цьому випадку фіскальна політика відповідає потребам стимулювання економічного розвитку та інтересам національної економічної безпеки. Вже в епоху незалежності новий напрямок витрат називається «соціальне забезпечення». Суть соціальної держави полягає в тому, щоб сприяти формуванню сучасних соціальних елементів, таких як соціальна ринкова економіка, соціальна демократія та соціальна етика. За допомогою державного управління можна реалізувати формування та розвиток окремих структурних елементів за наявності відповідних форм і методів державного нагляду.

Для забезпечення економічного розвитку можна використовувати комплексні методи управління. Проблеми в економічній та соціальній сферах мають бути взаємопов'язані та вирішуватись цілеспрямовано. Сьогодні економічна політика втратила соціальну спрямованість. Заробітна плата перестала бути основним джерелом доходу. Проте низькі зарплати та пенсії не обмежуються окремими групами людей. Загальні економічні втрати ще більші, оскільки така політика призвела до постійного зниження внутрішнього платоспроможного попиту, що є фактором збільшення

виробництва. При визначенні ефективності тих чи інших методів економічного коригування необхідно враховувати не тільки ефективність Парето, а й соціальні фактори.

Сприяння довгостроковому економічному зростанню та соціальному розвитку є важливою метою системи оподаткування України. Повторна поява цих проблем тісно пов'язана з визначенням того, як оподаткування впливає на перерозподіл обмежених економічних ресурсів за рівнем і напрямком. Цей аспект використання податків вимагає особливої уваги, оскільки впливає з основних характеристик нагляду країни за країнами з перехідною економікою. За цією логікою дуже важливо й надалі вдосконалювати податкову систему [65].

Пріоритетними напрямами формування фіскальної політики мають бути: утримання дефіциту державного бюджету не більше 5% ВВП, забезпечення суворої залежності державних видатків від доходів; концентрація національних ресурсів на пріоритетних сферах економічного розвитку; реформування бюджету між центральними та заємозв'язок регіонального та місцевого рівнів; забезпечення фінансової підтримки функціонування необхідних сфер захисту населення та соціально-культурних сфер; покращення управління коштами державного бюджету казначейством, покращення управління державним внутрішнім і зовнішнім боргом; забезпечення податкової стабільності, розширення бази та зменшують податкові пільги, напружуються податкові зобов'язання та рівність усіх юридичних та фізичних осіб, розширюються основи та права місцевих органів влади щодо формування доходів місцевого бюджету за рахунок місцевих податків та зборів.

Висновки до 3 розділу

Пройшовши еволюційний шлях розвитку системи оподаткування, зарубіжні країни свого часу запровадили ефективні методи та методи управління процесом збору податків та управління. Аналіз їхнього досвіду привів до висновку, що деякі практичні рішення можуть бути використані в Україні. Варто зазначити, що акцент перемістився на інформаційний зв'язок громадськості, налагодження партнерських відносин із платниками, лібералізацію звітності та приймання звітів та перевірок, використання прогресивного відбору платників для перевірок тощо.

Отже, результати дослідження зарубіжного досвіду адміністрування податків здатні у недалекому майбутньому справити значний вплив на підвищення ефективності діяльності фіскальних служб нашої держави.

Таким чином, із метою подолання проявів корона кризи, фінансової кризи уряд повинен прийняти важливу програму антикризових заходів, яка, серед іншого, повинна передбачати затвердження основних напрямів фіскальної політики на найближчу перспективу. Їх обґрунтування має враховувати основні найімовірніші методи запозичення коштів для покриття існуючого дефіциту державного бюджету. Також необхідним є проведення саме попередньої експертної оцінки, а також варіантів модернізації податкової системи, що закладаються до програми. При проведенні таких перевірок слід враховувати, що вивчення податкових операцій може базуватися не тільки на дискретних дослідженнях її впливу на соціально-економічний процес у конкретний період, оскільки останній доступний лише в цілком стабільному суспільстві.

Висновки і пропозиції

За сучасних умов світового економічного розвитку економічна роль країни залежить не від ступеня втручання в ринковий механізм, а від внутрішніх і зовнішніх умов, які беруть участь у забезпеченні ефективного функціонування національної економіки. Забезпечення органічної інтеграції ринкової самодисципліни та національних механізмів регулювання є запорукою економічного та соціального розвитку країни.

Формування ефективної держави стає можливим переважно завдяки зосередженню зусиль щодо інтеграції грошово-кредитної та фіскальної політики в основні завдання економічної системи державного регулювання та контролю, оскільки одностороннє використання інструментів і важелів на різних етапах циклічного розвитку економіки є можливим. зазвичай один з них. Приведе до успіху. Головна економічна мета країни.

Таким чином, із метою подолання проявів фінансової та коронакризи уряд повинен прийняти таку програму дієвих заходів, яка, серед іншого, повинна передбачати різне затвердження основних напрямів фіскальної політики на найближчі роки та забезпечити перспективу України. Їх обґрунтування має враховувати основні найімовірніші методи запозичення коштів щодо покриття дефіциту державного бюджету.

Ефективність фіскальної політики саме полягає у державному регулюванні перерозподілу продукції, а також вилученні частини доходів на здійснення закупівель, що дозволяє державі задовольнити потреби у товарах, роботах, послугах через децентралізований конкурсний механізм взаємодії розпорядників державних коштів та учасниками ринку.

Однак управління державним сектором економіки не може обмежуватися вирішенням суто фінансових проблем. Роль держави в економіці виявляється також у тому, що вона є ефективним учасником ринку з державними підприємствами та державними підприємствами. Державний

сектор економіки має стати важливим, реальним та ефективним інструментом реалізації соціально-економічних стратегій. Але найголовніше те, що це дає можливість вирішувати соціальні проблеми, зокрема: регулювати трудові відносини, формулювати державну політику у сфері оплати праці, регулювати ціни на важливі соціальні товари та послуги, сприяти працевлаштуванню безробітних, перенавчання відповідно до вимог ринку праці.

Роль держави в регулюванні економіки повинна бути повною мірою відображена в державі, як соціальний партнер, який повинен забезпечувати узгодження національних і приватних інтересів у структурі бізнесу, вирішення соціальних конфліктів, співпрацю з підприємцями в економічних стратегіях і політиці економічної діяльності. Дієві реформи повинні поліпшити національний нагляд та ефективність системи критично залежить від змін в організаційній структурі урядів усіх рівнів.

Ефективна фіскальна політика потребує від органів державної влади вироблення правильної стратегії її проведення, а саме:

- раціонально та об'єктивно формувати доходи і видатки бюджету;
- важливо, що вищий ніж потрібно рівень витрат буде підвищувати рівень заборгованості і обслуговування саме державного боргу;
- податкове навантаження в умовах кризи повинне та має бути меншим;
- реалістично оцінювати різні спроможності допомогти тій чи іншій галузі економіки в умовах різкого спаду економіки та ін.

Таким чином, ефективна фіскальна політика є важливим інструментом державного регулювання економіки, що передбачає комплексне планування, аналіз, оцінку та контроль. Це у свою чергу, надасть широкі можливості для формування ефективних національних регуляторних стратегій та підвищення ефективності державного управління. Важливість державного сектору також слід сприймати серйозно, не лише керуючись перевагами економічного зростання, але й керуючись його суспільною корисністю в національній економіці та забезпечення національної безпеки країни від зовнішніх загроз.

Перелік використаних джерел

1. Фіскальні межі експансії боргових фінансів в Україні [Текст] / Андрій Крисоватий, Олег Іващук // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – квітень-червень (№2). – С. 14-24. – <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/21219/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B9%20%D0%90..pdf>.
2. Координація управління державним боргом з фіскальною та монетарною політиками [Текст] / П. П. Бідак // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №7. – С. 25-29.
3. Ризики фіскальної політики як загроза макроекономічній стабільності держави [Текст] / Оксана Десятнюк // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 4. – С. 23-32. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/18550/1/%D0%94%D0%B5%D1%81%D1%8F%D1%82%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E..pdf>.
4. Вплив фіскальної політики на товарний експорт у гравітаційній моделі зовнішньої торгівлі України [Текст] / А. М. Вдовиченко, А. І. Зубрицький // Фінанси України. – 2016. – № 6. – С. 51-71.
- 5.
6. Белоцерковец В.В. Фискальная политика: взгляд холиста [Текст] / В.В. Белоцерковец. – Днепропетровск: Січ, 1998. - 280 с.
7. Долан Э.Дж. Макроэкономика [Текст] / Э.Дж. Долан, Д. Лидсей. – Санкт-Петербург оркестр, 1997. – 406 с.
8. Радіонова І.Ф. Загальна економіка [Текст]: Підручник / І.Ф. Радіонова. – Київ: А.П.Н., 2000. – 392 с.
9. Будаговська С. Мікроекономіка і макроекономіка [Текст]: Підручник у двох частинах для студентів економічних спеціальностей / [С.

Будаговська, О. Кілієвич та ін.] [За заг. ред. С. Будаговської]. – К.: Основи, 1998. – 518 с.

10. Чухно А.А. Основи економічної теорії [Текст]: Підручник / [А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко та ін.; За ред. А.А. Чухна]. – К.: Вища шк., 2001. – 606 с.

11. Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика [Текст] / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 14-е издание. – 972 с. Самуельсон Пол А. Макроекономіка [Текст] / А. Пол Самуельсон, Д. Вільям Нордгауз; Пер. з англ. – К.: «Основи», 1995. – 544 с.

12. Самуельсон Пол А. Макроекономіка [Текст] / А. Пол Самуельсон, Д. Вільям Нордгауз; Пер. з англ. – К.: «Основи», 1995. – 544 с.

13. Гайтер Л.Т. Макроэкономическая теория и переходная экономика [Текст] / Л.Т. Гайтер. – М.: Инфра-М., 1996. – 559 с.

14. Крисоватий А.І. Податки і фіскальна політика [Текст]: навч. посібник / А.І. Крисоватий, А.І. Луцук. – Тернопіль, 2003. – 312 с.

15. Комарницький І.Ф. Економічна теорія [Електронний ресурс] / І.Ф. Комарницький. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/21860/>.

16. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / А. Смит. – М.: «Директмедиа Паблишинг», 2008. – 655 с.

17. Экономический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://mirslovarei.com/content_eco/fiskalnaja-politika-38113.html.

18. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації [Текст]: Монографія / І.М. Вахович. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 496 с.

19. Бабич А.М. Государственные и муниципальные финансы [Текст]: Учебник для вузов / А.М. Бабич, Л.Н. Павлова. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 687 с.

20. Артус М.М. Бюджетна система України [Текст]: Навч. посіб. / М.М. Артус., Н.М. Хижа. – К.: Вид- во Європ. ун-ту, 2005. – 220 с.

21. Юрій С.І. Бюджетна система України [Текст]: Навч. посіб. / С.І. Юрій, Й.М. Бескид – К.: НІОС, 2000. – 396 с.

22. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія і практика [Текст]: Монографія / Ц.Г. Огонь. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 580 с.
23. Бюджетний менеджмент [Текст]: Підручник / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова]. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
24. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн [Текст]: Навч. посібник / Ю.В. Пасічник – К.: Знання-Прес, 2002. – 495 с.
25. Озеров И.Х. Основы финансовой науки: Бюджет. Формы взимания. Местные финансы. Государственный кредит [Текст] / И.Х. Озеров. – М.: ООО «ЮРИнфоР-Пресс», 2008. – 622 с.
26. Кириленко О. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні [Текст] / О. Кириленко // Світ фінансів. – №1. – 2010. – С.17-27.
27. Місцеві фінанси України [Текст]: Навч. посібник / В.І. Кравченко. – К.: Знання, 1999. – 487 с.
28. Теорія фінансів [Текст]: Підручник / За ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
29. Крисоватий А.І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні [Текст]: Монографія / А.І. Крисоватий. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2005. – 371 с.
30. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України [Текст]: Монографія / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
31. Соломенко С.М. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика [Текст] / С.М. Соломенко // Фінанси України. – 2008. – № 4. - С. 3-12.
32. Крисоватий А.І. Аксиоми суспільного вибору в податкових фінансах [Текст] / А.І. Крисоватий // Світ фінансів. – 2007. – №3(12). – С.7-15.
33. Bradford D.F. Towards a Predictive Theory of Intergovernmental Grants / D.F. Bradford, W.E. Oates // The American Economic Review. – 1971. – Vol. 61.No. 2. – P. 440-448.

34. Василик О.Д. Бюджетна система України [Текст]: Підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
35. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верхової ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
36. Роль податкового потенціалу в розвитку місцевого самоврядування в Україні [Текст] / Оксана Десятнюк, Федір Ткачик // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 1(66). – С. 77-88. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42440>
37. Обґрунтування пріоритетності досягнення цілей сталого розвитку у здійсненні фіскальної політики [Текст] / Анатолій Луцик // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 1(66). – С. 89-101. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42441>.
38. Аналіз фіскальної політики та макроекономічної ситуації в Україні в умовах коронакризи [Текст] / Тарас Маршалок // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 1(66). – С. 102-111. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42442>.
39. Особливості взаємовпливу складових фіскального простору України [Текст] / Галина Василевська, Ірина Новосад // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 1(66). – С. 112-123. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42443>.
40. Економічна сутність і роль майнових податків в Україні [Текст] / Володимир Дмитрів // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 1(66). – С. 201-209. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42496>.
41. Прагматизм митного регулювання споживчого ринку України [Текст] / Інна Гуцул, Катерина Крисовата // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 1(66). – С. 237-248. – Режим доступу : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42509>.
42. Європейські пріоритети оподаткування доходів фізичних осіб [Текст] / Ф. Ткачик, В. Остапчук // Світ фінансів. – 2020. – Вип. 2. – С. 77-87. –

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40878/1/%d0%a2%d0%9a%d0%90%d0%a7%d0%98%d0%9a.pdf>.

43. Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір : [аналітична записка за підсумками III Міжнародної науково-практичної конференції] [Текст] / З. М. Лободіна, О. Ю. Сидорович, А. Я. Кізима [та ін.] // Світ фінансів. – 2019. – Вип. 4. – С. 144-156.

44. Теоретичні положення та суть фінансової політики держави [Текст] / М. Я. Кобеля // Економіка та держава. – 2020. – № 3. – С. 160-164.

45. Фіскально-правова природа Української держави [Текст] / Петро Пацурківський, Вікторія Рарицька // Право України. – 2019. – № 9. – С. 154-168.

46. До питання принципів фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції [Текст] / Михайло Соф'їн // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 6. – С. 240-244.

47. Інституційне забезпечення імплементації фіскальних правил [Текст] / В. П. Кудряшов // Фінанси України. – 2020. – № 3. – С. 43-64.

48. Оптимізація видатків місцевих бюджетів як інструмент фіскальної політики [Текст] / В. В. Мартиненко // Інвестиції : практика та досвід. – 2019. – № 18. – С. 22-26.

49. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік». Верховна Рада України. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2621-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

50. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік». Верховна Рада України. 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2622-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

51. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік». Верховна Рада України. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

52. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік». Верховна Рада України. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2624-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

53. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік». Верховна Рада України. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

54. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік». Верховна Рада України. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

55. Закон України «Про Державний бюджет України на 2021 рік». Верховна Рада України. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

56. Проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік». Верховна Рада України. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-19/print> (дата звернення: 10.11.2021).

57. Застосування фіскальних правил на основі структурного балансу [Текст] / В. П. Кудряшов // Фінанси України. – 2019. – № 8. – С. 7-25.

58. Економія та демократія у фіскальній політиці [Текст] / О. Москаленко // Економічна теорія. – 2018. – № 4. – С. 57-79.

59. Фіскальні правила та корегування бюджетної політики [Текст] / В. П. Кудряшов // Економіка України. – 2018. – № 11-12. – С. 47-59.

60. Мікрофінансова політика в умовах глобальних дисбалансів [Текст] / М. Штань // Банківська справа. – 2018. – № 3-4. – С. 69-76.

61. Аналіз фіскальної політики України в умовах економічних циклів: позитивні та негативні аспекти [Текст] / Т. Я. Маршалок // Формування ринкових відносин в Україні. – 2018. – № 9. – С. 22-36.

62. Фіскальні правила і фіскальна відповідальність: контекст економічної безпеки [Текст] / С. С. Гасанов // Фінанси України. – 2018. – № 3. – С. 7-23.

63. Фіскальна консолідація і фіскальна децентралізація: проблема взаємозв'язку та шляхи її вирішення [Текст] / М. І. Карлін // Регіональна економіка. – 2016. – № 2. – С. 136-148.

64. Бюджетні обмеження та їх вплив на фінансову забезпеченість регіону [Текст] / Лариса Сідельникова, Наталія Костіна // Світ фінансів. – 2013. – № 2. – С. 27-39. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/9977/1/%D0%A1%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9B..pdf>.

65. Трансформація державних фінансів України в системі децентралізаційних процесів [Текст] / Андрій Крисоватий, Наталія Синютка // Журнал європейської економіки. – 2016. – Т. 15, № 1 : берез. – С. 35-56. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/20639/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B9%20%D0%90..pdf>.

66. Напрями формування ефективної фіскальної політики та досягнення сталого розвитку національної економіки в процесі співробітництва України з МВФ [Текст] / Г. А. Матвієнко // Інвестиції : практика та досвід. – 2016. – № 21. – С. 27-33.

67. Роль фіскальної політики в антициклічному регулюванні економіки [Текст] / Геннадій Дмитренко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2009. – №3. – С. 79-86.

68. Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір : [аналітична записка за підсумками III Міжнародної науково-практичної конференції] [Текст] / З. М. Лободіна, О. Ю. Сидорович, А. Я. Кізіма [та ін.] // Світ фінансів. – 2019. – Вип. 4. – С. 144-156.